

Van het bestuur

- Verslag van de najaarsbijeenkomst op 4 november 2010 3
- Jaarprogramma 2011 4
- Aanpassing site www.hv-hb.nl 5
- Nieuw erfgoedproject voor het basisonderwijs 6
- Wat iedere Heemstedenaar en Bennebroeker moet weten 8
- Waar laat je een linnenpers? 9

Evenementen

- Excursie naar Paviljoen Welgelegen op 21 oktober 2010 10
- Uitnodiging voor excursies NZH-museum en Doopsgezinde kerk 11

Karakterbehoud

- De Commissie Karakterbehoud is op zoek naar versterking 12

Heemstede

- 'Best blauwsel', een blauwselmakerij in Heemstede 13
- 125 jaar roeien op het Spaarne 20
- Eene vigilante naar het spoor 28
- Verborggen in boeken: een vervolg 37

Bennebroek

- De achtergrond van de gedenknaald aan de Binnenweg in Bennebroek 41

Vaste rubrieken

- Historische actualiteiten 45
- Reacties van lezers 53
- Interessant in de regio 54
- Nieuwe leden 55
- Uit voorraad leverbaar 56

VOOR UW AGENDA

19 februari	Excursie naar het NZH Museum Haarlem
16 april	Excursie naar de Doopsgezinde Kerk in Haarlem
19 mei	Voorjaarsbijeenkomst incl. Ledenvergadering, Raadhuis Heemstede
juni	Themawandeling in Haarlem
10 september	Open Monumentendag
oktober	Excursie naar museum Radio Stiphout in Haarlem of naar Museum de Zwarte Tulp in Lisse
17 november	Najaarsbijeenkomst, Het Trefpunt, Bennebroek

Afbeelding voorzijde omslag: De omslag van de eerste aflevering van het tijdschrift van Roei- en Zeilvereniging Het Spaarne. Over de vorig jaar jubilerende vereniging leest u uitgebreid in dit nummer van HeerlijkHeden.

Bestuur

Jaap Verschoor, voorzitter
 Gerard Bettink, secretaris
 Ton Bruseker, penningmeester
 en ledenadministratie
 Marijke Meyer-Wijnaendts,
 karakterbehoud
 Marc de Bruijn, marketing en PR
 Gerry Weijers-van Vugt,
 evenementencommissie
 Marloes van Buuren,
 redactie HeerlijkHeden

Secretariaat

Gerard Bettink
 Van Merlenlaan 40
 2101 GE Heemstede
 023 528 47 41
 g.bettink@tiscali.nl

Ledenadministratie

Ton Bruseker
 Hagenduin 52
 2104 AT Heemstede
 023 528 55 25
 antonb@ziggo.nl

Redactie HeerlijkHeden

Marloes van Buuren
 Frans Harm
 Hans Krol
 Cees Peper
 Klaartje Pompe

Redactieadres

M.L.C. van Buuren
 Richard Holplein 10
 2102 EP Heemstede
 023 529 07 56
 marloes.van.buuren@planet.nl

Werkgroep karakterbehoud

Michel Bakker
 Jan Elissen
 Martin Pulleman
 Marijke Meyer-Wijnaendts
 Maarten van Voorst van Beest

Evenementencommissie

Eveline van Bommel-Noorman
 van der Dussen
 Marijke van Donge-Last
 Theo Jonckbloedt
 Tineke Mascini-Maartense
 Gerry Weijers-van Vugt

Historische informatie

J.L.P.M. Krol
 Johannes Verhulstlaan 26
 2102 XT Heemstede
 023 528 29 77
 jlpmkrol@tiscali.nl

Website

www.hv-hb.nl
 webmaster: Alexander Koopman
 alexanderkoopman@xs4all.nl

Drukwerk HeerlijkHeden

Paswerk, Cruquius

HVHB: doelstelling en activiteiten

Het bevorderen van kennis over en belangstelling voor de geschiedenis van Heemstede en Bennebroek en de zorg voor het karakterbehoud van hetgeen van historische, stedenbouwkundige, architectonische en/of landschappelijke betekenis is. De vereniging geeft het kwartaaltijdschrift HeerlijkHeden en historische publicaties uit, organiseert excursies, geeft lezingen, werkt mee aan de jaarlijkse Open Monumentendagen en is alert op de instandhouding van karakteristieke elementen in beide gemeenten.

Lidmaatschap

Aanmelding, opzegging en adreswijziging bij de ledenadministratie of via www.hv-hb.nl. Het lidmaatschap loopt jaarlijks door, tenzij u schriftelijk opzegt vóór 1 november. De contributie is € 18,- per jaar (of zoveel meer als u zou willen geven), na ontvangst van een acceptgiro over te maken op banknummer 27 35 06 ten name van penningmeester HVHB, Heemstede. Buitenlandse leden die zich nieuw aanmelden betalen een toeslag vanwege de hogere verzendkosten.

De naam van ons blad

HeerlijkHeden verwijst naar de heerlijkheden Heemstede en Bennebroek, die in de voorbije eeuwen onder het gezag van een ambachtsheer stonden. De H, twee keer als hoofdletter geschreven, geeft aan dat het ook 'heden' nog 'heerlijk' is in deze plaatsen te wonen. Het silhouet op de omslag geeft van links naar rechts een aantal gebouwen van Bennebroek en Heemstede weer.

Kopij

Kopij voor HeerlijkHeden nummer 148 vóór 1 april 2010 inleveren.

VERSLAG VAN DE NAJAARSBIJeenKOMST OP 4 NOVEMBER 2010

Traditiegetrouw heeft de najaarsbijeenkomst ook in 2010 plaatsgevonden in het Trefpunt in Bennebroek. Ondanks het stormachtige herfstweer waren ongeveer 90 leden van onze vereniging aanwezig.

Na een woord van welkom door voorzitter Jaap Verschoor, die nog even inging op het in september verschenen boek *Binnenweg en Raadhuisstraat*, was het woord aan Anja Kroon. Zij heeft een bij weinigen bekend stukje geschiedenis bestudeerd, namelijk die van 'De Heemstedse Blauwselmakerij'. U leest er uitgebreid over in dit nummer.

De afgelopen dertig jaar hebben honderden leden en niet-leden historische voorwerpen aan de vereniging geschonken. Deze worden bewaard in het HVHB-archief op de zolder van de Heemstedse bibliotheek en in het Historisch Museum Haarlem en Omstreken. De eerste schenking bestond uit 390 oude ansichten, die regelmatig als illustratie bij artikelen in HeerlijkHeden worden gebruikt.

Hans Krol en Marloes van Buuren selecteerden uit het archief 21 voorwerpen, te beginnen met foto's van een harddraverij in 1897 en eindigend met een trouwfoto van Johan Neeskens. Bij alle voorwerpen vertelde Hans een boeiend verhaal, waarbij terloops een stuk plaatselijke geschiedenis werd meegenomen. De hoogtepunten uit de verzameling zijn volgens Hans Krol een zeldzame blekershoos uit de 18e-eeuw (waarmee water over het bleekveld werd verspreid), een bijbel van de familie Pauw en een affiche van een openluchtvoorstelling in Groenendaal uit 1917. (Alle drie waren ze te zien tijdens een expositie in 2007 in de bibliotheek van Heemstede.)

Tijdens de borrel na afloop van de lezingen kon een aantal voorwerpen van nabij worden bezichtigd.

De 'schatten uit het archief' werden enthousiast bekeken. (Foto: Marloes van Buuren)

De najaarsbijeenkomst had ook een formeel kantje. De termijn van vier jaar van onze penningmeester liep af. Het voorstel Ton Bruseker te herbenoemen werd door de aanwezigen met luid applaus overgenomen.

Ten slotte gaf Marc de Bruijn een toelichting op het programma voor 2011, dat u onder dit verslag vindt. Ook enkele activiteiten van de vereniging kwamen aan de orde, zoals het nieuwe scholenproject over de Blekersvaart en de blekerijen en het streven om het voormalige postkantoor aan de Binnenweg op de gemeentelijke monumentenlijst te krijgen. Volgen de planning wordt eind 2011 de website van de vereniging volledig vernieuwd. Nummer 150 van HeerlijkHeden wordt een feestelijke uitgave: het wordt dubbeldik met veel kleur en krijgt als thema 'onbekend Heemstede en Bennebroek'. In 2012 bestaat de Historische Vereniging 65 jaar en in 2013 is het 100 jaar geleden dat de gemeente Heemstede het wandelbos Groenendaal heeft aangekocht, een heel verstandig besluit. De vereniging wil ter gelegenheid van dit jubileum een boek over Groenendaal uitbrengen. Voldoende plannen dus, maar om die te realiseren heeft de HVHB wel een (licht) groeiend aantal leden nodig. Leo Zwarter die het goede voorbeeld gaf door afgelopen jaar acht nieuwe leden aan te brengen, werd daarom even in het zonnetje gezet. Als afsluiting kwam nog aan de orde dat de gemeente Heemstede overweegt de Belvédère op de uitzichtheuvel in het Groenendaalse bos te herbouwen. De HVHB is hier nauw bij betrokken.

Nadat Jaap Verschoor iedereen had bedankt voor de belangstelling bleef het nog lang erg gezellig onder het genot van een glaasje HVHB-wijn.

Gerard Bettink - secretaris

JAARPROGRAMMA 2011

Ook voor 2011 heeft de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek weer een aantrekkelijk programma samengesteld. Noteert u alvast de volgende data in uw agenda:

19 februari	Excursie naar het NZH Museum Haarlem
16 april	Excursie naar de Doopsgezinde Kerk in Haarlem
19 mei	Voorjaarsbijeenkomst incl. Ledenvergadering, Raadhuis Heemstede
juni	Themawandeling in Haarlem
10 september	Open Monumentendag
oktober	Excursie naar museum Radio Stiphout in Haarlem of naar Museum de Zwarte Tulp in Lisse
17 november	Najaarsbijeenkomst, Het Trefpunt, Bennebroek

Gedurende het hele jaar zijn we bezig met het Postkantoor aan de Binnenweg 160 (nu Rivièra Maison), met een inventarisatie van monumenten na 1950 en met voorbereidingen voor ons Groenendaalboek in 2013.

In 2011 wordt de website www.hv-hb.nl aangepast. De planning is om deze eind 2011 gereed te hebben.

Eind 2011 verschijnt nummer 150 van HeerlijkHeden, het kwartaaltijdschrift van onze vereniging. Dit jubileumnummer wordt een speciale editie, zowel qua formaat als qua omvang. Thema van het nummer wordt 'Onbekend Heemstede en Bennebroek'.

Marc de Bruijn

AANPASSING SITE WWW.HV-HB.NL

Internet heeft een niet meer weg te denken plaats in de maatschappij gekregen. Uit onderzoek van TNS NIPO is gebleken dat 70 procent van de mensen die toegang hebben tot internet dagelijks online is. Dit percentage overtreft het dagelijkse gebruik van tv, radio en kranten.

De internetsite van de HVHB (www.hv-hb.nl) is inmiddels tien jaar oud. Hij wordt prima bijgehouden door onze webmaster Alexander Koopman. De technische mogelijkheden van de site zijn echter zeer beperkt en we hebben er de laatste jaren nauwelijks in geïnvesteerd. We gaan de site dit jaar helemaal vernieuwen. Technisch kan er heel veel, maar hoe de site er precies uit gaat zien is ook een kwestie van budget.

Het bestuur denkt momenteel aan:

- een zoekfunctie op de nieuwe site die het mogelijk maakt om in de jaargangen HeerlijkHeden van 1973 tot 2006 te zoeken. U tikt 'Soendastraat' in of 'Dolleman', en vervolgens komen alle artikelen tevoorschijn waarin ooit over die straat of die persoon is geschreven
- andere digitale naslaginformatie (bijvoorbeeld oude publicaties) over Heemstede en Bennebroek
- onze scholenprojecten
- ideeën voor een spreekbeurt voor kinderen
- filmpjes en foto's
- achtergrondinformatie en aanvullingen op artikelen in HeerlijkHeden
- een pagina waarin u melding kunt doen van bedreigd erfgoed
- online opgeven als lid van de vereniging of boeken bestellen
- meer actualiteiten
- informatie over monumenten
- en natuurlijk het jaarprogramma.

De papieren Heerlijkheden staat niet ter discussie! We zien internet en print als twee elkaar versterkende communicatiemiddelen naast elkaar. We willen de nieuwe site eind 2011 gereed hebben.

We houden u de komende tijd op de hoogte. Wilt u meewerken aan de nieuwe site? Heeft u suggesties of ideeën wat op de nieuwe site mogelijk zou moeten zijn of zou moeten staan? Mail dan naar m.de.bruijn49@kpnplanet.nl

Marc de Bruijn – namens het bestuur

NIUW ERFGOEDPROJECT VOOR HET BASISONDERWIJS

Op 23 november 2010 is een nieuw erfgoedproject voor het basisonderwijs gepresenteerd: De Blekersvaart en ander water in Heemstede.

Het project is samengesteld door leerkrachten van enkele Heemstedse basisscholen in samenwerking met de HVHB. Bijzonder is dat het project niet is uitgegeven als boekje, maar compleet op de site van de HVHB staat.

Doel van het project is onder meer dat leerlingen kennismaken met de geschiedenis van de Blekersvaart en ontdekken dat de vaart er niet zomaar is, maar dat er samenhang is met het verleden van Heemstede. Ook ontdekken ze dat aan de Blekersvaart nog veel aan het blekersverleden herinnert.

Bij de presentatie van het project riep een van de leerlingen spontaan: 'Wauw, dat zo'n slootje zo veel geschiedenis heeft.' En een ander: 'Hé, daar laat mijn oma altijd haar hondje uit.' Herkenning genoeg dus.

Jan Beelen

Het project bestaat onder meer uit een video en een wandeling met opdrachten.

Bedoeling is dat de leerlingen een powerpointpresentatie maken. De beste zal op de site van de vereniging geplaatst worden.

We raden u aan het project op de site te bekijken, en dan vooral de video. Die bevat ook een interview met Jan Beelen, 'oud-bleker' uit Heemstede. U vindt het project op www.hv-hb.nl, onder 'Erfgoedproject Blekersvaart'.

Jaap Verschoor – voorzitter

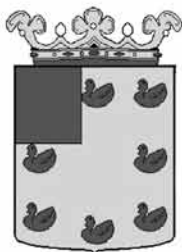
ERFGOEDLESSEN BASISONDERWIJS GROEP 5-8

De erfgoedlessen zijn een gezamenlijk project van het Heemstedse basisonderwijs, Cultureel Erfgoed Noord-Holland en de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek. Het initiatief tot het ontwikkelen van nieuwe projecten ligt steeds bij het onderwijs.

Deze drie partijen vinden het van groot belang dat leerlingen van basisscholen meer te weten komen over hun eigen omgeving, over de geschiedenis van hun eigen regio, stad, dorp en straat. Dat de leerlingen beseffen dat hun leefomgeving niet zomaar tot stand is gekomen, maar dat daar allerlei mensen, ideeën en processen aan ten grondslag liggen. Dat de nieuwsgierigheid van de kinderen naar het verleden wordt gewekt.

De leerlijn lokaal erfgoed bestaat uit de volgende projecten:

- Groep 5: Wonen, werken en winkelen op de Binnenweg
- Groep 6: De Blekersvaart en ander water in Heemstede
- Groep 7: Landgoederen in Zuid-Kennemerland
- Groep 8: Adriaan Pauw, Heer van Heemstede

De wandeling

1 Maak een foto van de Blekersvaart, die een goed beeld geeft van de vaart en de bebouwing erlangs.

2 Maak 3 foto's van straatnamen die te maken hebben met de blekerijen.

3 Sommige huizen in de route hebben een gedenksteen. Maak een foto van de oudste.

4 Aan de overkant van de Blekersvaart ligt het Res Novaplein. Maak een foto van het plein.

5 Op de wandelroute zie je een oud tegelplateau. Maak een foto.

6 Wat zouden jullie aan de Blekersvaart willen bewaren en mag nooit verdwijnen? Maak er een foto van.

7 Wat vinden jullie echt niet passen in deze omgeving? Maak er een foto van.

8 Welk gebouw is volgens jullie het oudste gebouw langs de Blekersvaart? Maak er een foto van.

9 Op het fotoblad staan drie oude foto's. Kies er één van uit. Maak op ongeveer dezelfde plek een nieuwe foto.

10 Op een pui van een van de huizen langs de Blekersvaart staat de naam van een persoon die heel belangrijk is geweest voor de Blekersvaart. Maak er een foto van.

WAT IEDERE HEEMSTEDENAAR EN BENNEBROEKER MOET WETEN

Op 10 november 2010 verscheen de *Canon van Kennemerland. De geschiedenis van Kennemerland in 27 verhalen*. Deze regionale canon is een initiatief van Cultureel Erfgoed Noord-Holland. Eerder verschenen reeds canons over de Kop van Noord-Holland, West-Friesland, de Zaanstreek, Waterland en Amstelland. Zie www.cultureelerfgoednh.nl, button 'projecten'.

De regiocanons verschijnen in navolging van de nationale geschiedenis canon van Nederland, die enkele jaren geleden het licht zag.

Canon Heemstede en Bennebroek

Het bestuur van de HVHB is van plan om samen met de leden van de vereniging een Canon voor Heemstede en Bennebroek op te stellen. Ook deze canon kan een plaatsje krijgen op de site van Cultureel Erfgoed Noord-Holland. Over andere publicatievormen zijn we nog aan het nadenken.

Elk verhaal zal een omvang krijgen van zo'n 500 à 1000 woorden en vergezeld gaan van foto's, suggesties voor publicaties die het onderwerp verder uitdiepen en tips voor uitstapjes die met het onderwerp te maken hebben. Bij het onderwerp 'Uitbreidingsplan jaren twintig' bijvoorbeeld een wandel- of fietsroute door enkele kenmerkende buurten.

Oproep

Maar eerst moeten we een lijst met onderwerpen samenstellen. Om het overzichtelijk te houden, zal die hooguit twintig thema's bevatten. De voorlopige lijst vindt u hieronder. Het bestuur roept de leden van de HVHB op om suggesties te doen voor de lijst. Dat kunnen nieuwe onderwerpen zijn, maar ook suggesties voor de invulling van enkele onderwerpen die al op de voorlopige lijst staan.

Uw reactie kunt u mailen aan voorzitter Jaap Verschoor (jaap.verschoor@hotmail.com), of per post versturen (Landzichtlaan 5, 2101 ZE Heemstede).

De voorlopige lijst

Onderstaande lijst heeft een min of meer chronologische volgorde, maar de canon leent zich ook voor thema's die door de tijd heen gespeeld hebben, zoals 'Blekerijen'.

1. Strandwallen in Kennemerland, eerste bewoning in deze streken, vroege middeleeuwen (in breder kader van Kennemerland)
2. Heemstede wordt een ambachtsheerlijkheid na stadsrechten Haarlem
3. Adriaan Pauw
4. Het oude slot
5. Huis te Bennebroek
6. Berkenrode en Bennebroek (als aparte gemeenten)
7. Buitenplaatsen
8. Linnaeus op de Hartekamp
9. Blekerijen
10. Heemstede in de 19e eeuw (klein dorp, maar ook: Van Lennep, Beets)
11. Bloembollenteelt (incl. Flora)
12. Katholiek Heemstede en Bennebroek

13. Groenendaal
14. Uitbreidingsplan Heemstede jaren twintig van Cuypers en Stuyt
15. Vermaak, uitgaan en tradities
16. Sport
17. Nieuw Heemstede (van Provinciënbuurt tot Merlenhove)

Uw reacties zien we met belangstelling tegemoet.

Jaap Verschoor - voorzitter

WAAR LAAT JE EEN LINNENPERS?

Eind jaren zeventig heeft de HVHB van de firma Peeperkorn een linnenpers in bruikleen gekregen. Deze houten lijnwaadpers dateert uit de 19e eeuw en is in gebruik geweest bij wasserij Peeperkorn aan de Blekersvaart en daarvoor bij de Eerste Haarlemsche Stoomwasserij (voorheen Rookmaker). Toen wasserij Peeperkorn werd overgenomen, was er voor de pers geen plek meer en is die bij de HVHB terechtgekomen. Feitelijk was sprake van een schenking; het alternatief zou destijds al sloop hebben betekend.

Na opslag bij de gemeente verhuisde de pers naar het Wasch- en Strijkmuseum in Boxtel. Vanwege de omvang (3,5 m hoog, voet 1,20 x 1,20 m) kreeg de pers - in een plexiglasen kast - een plaats nabij de weg Den Bosch-Eindhoven. Toen recentelijk bekend werd dat er in het museum geen plek meer was, heeft Co Peeperkorn er via de gemeente Heemstede voor gezorgd dat de pers is teruggekeerd - met de intentie hem een nieuwe plaats te geven, bij voorkeur op een historisch verantwoorde plek.

Oproep

Thans ligt de pers opgeslagen op de gemeentewerf. De gemeente heeft de HVHB gevraagd om te zien naar een nieuwe plek. Gezien de omvang van de pers is dat nog niet zo simpel en tot nu toe hebben we nog geen geschikte locatie kunnen vinden. Onder meer de hal van een appartementencomplex aan de Blekersvaart viel om verschillende redenen af.

Daarom roepen we de leden op suggesties te doen: misschien kent u een bedrijf waar de pers een plekje kan vinden, de hal van een groot huis, of van een openbaar gebouw. Voorwaarde is wel dat de pers binnen staat.

Nogmaals de afmetingen: hoogte ca. 3,5 meter, basis ca. 1,20 x 1,20 meter. Suggesties kunt u mailen aan voorzitter Jaap Verschoor (jaap.verschoor@hotmail.com), of per post versturen (Landzichtlaan 5, 2101 ZE Heemstede).

Jaap Verschoor - voorzitter HVHB

De blekerspers stond van 1995 tot 2009 in Vught in deze telefooncelachtige omhulling. (Foto: Co Peeperkorn) (Zie ook HH 100, april 1999, blz 94.)

EXCURSIE NAAR PAVILJOEN WELGELEGEN OP 21 OKTOBER 2010

Op 21 oktober brachten we met een flinke groep belangstellenden een geslaagd bezoek aan Paviljoen Welgelegen, ofwel het Provinciehuis.

Na een hartelijke ontvangst met koffie en thee in de Lodewijkzaal kregen we een inleiding over de geschiedenis van het gebouw en haar bewoners. De belangstelling was zo groot dat we in twee groepen werden rondgeleid door twee gidsen.

We brachten eerst een bezoek aan de Hope-zaal. Daarna volgden drie historische vertrekken: de slaapkamer van Lodewijk Napoleon, de Hopekamer en de Willemijntjekamer. Ook bezochten we de antichambre, het monumentale trappenhuis en niet te vergeten de historische keuken. De Droomluchters van Michel van Overbeeke, de enorme lampen met goudkleurige armen met daaraan veelkleurige glazen objecten, waren voor de meesten een lust voor het oog. De dames vertelden ons boeiende geschiedenisverhalen en wij kregen helder antwoord op door ons gestelde vragen. In de museumruimte konden we ook nog even de expositie Langs Duinen en Dijken meepikken, die zeer de moeite waard was.

De gidsen ontvingen als dank ieder een exemplaar van de laatste uitgave van HVHB: Binnenweg en Raadhuisstraat, van 'wildernisse' tot winkelstraat.

Tenslotte keerde een ieder een stuk wijzer en voldaan huiswaarts.

Theo Jonckbloedt – evenementencommissie

De gids vertelt over één van de drie schilderijen in het trappentaal die in opdracht van Henri Hope aangebracht werden. (Foto: Fred Weijers)

EXCURSIE NZH-VERVOERMUSEUM OP 16 FEBRUARI 2011

Op zaterdag 19 februari organiseren we een excursie naar het NZH-vervoermuseum, in de voormalige remise aan de Leidsevaart 396 in Haarlem. Het is een niet zo groot maar heel aantrekkelijk museum, waar u veel te weten komt over trams en bussen uit vervlogen tijden. Rondleider Han Hazevoet zal u er met veel enthousiasme over vertellen. Zeker niet alleen voor heren! De excursie begint om 11.00 uur, duurt ongeveer twee uur en is inclusief een kopje koffie of thee. Er kunnen 20 personen mee en de kosten zijn € 2,50 per persoon. U kunt zich (bij voorkeur via e-mail) aanmelden bij:

Tineke Mascini t.mascini@quicknet.nl
(023) 528 64 96 of 06 26 094 840

Doe het gauw, want 19 februari is het snel.

Tineke Mascini – evenementencommissie

EXCURSIE DOOPSGEZINDE KERK IN DE FRANKESTRAAT, 16 APRIL 2011

Op zaterdag 16 april kunt u met ons mee voor een bezoek aan de Doopsgezinde kerk in Haarlem. De kerk ligt in het midden van een complex van gebouwen in het centrum van Haarlem, tussen de Grote Houtstraat, Peuzelaarsteeg en Frankestraat. De panden om de kerk heen zijn in de loop der eeuwen in bezit gekomen van de Doopsgezinde gemeente en diverse huizen in de Frankestraat en Peuzelaarsteeg zijn afgebroken om plaats te maken voor catechisatiekamers, een gemeentenzaal en kantoorruimte. In het begin van de vorige eeuw zijn de steegjes langs de kerk en het binnenpleintje naast de kerk overdekt. Sindsdien kan je, behalve in de Frankestraat, alleen via de daklichten een blik werpen op de buitenmuur van de kerk. Op 16 april bekijken we de binnenkant samen met onze rondleidster Rineke Nieuwstraten. Zij neemt u mee naar de interessante plekjes binnen de kerk geeft daar tekst en uitleg bij.

Er is plek voor 25 mensen en de kosten zijn € 2,50 per persoon, te betalen op de dag zelf. De rondleiding begint om 10.30 u en duurt tot 12.00 uur. Verzamelen bij de ingang van de kerk in de Frankestraat 24.

U kunt zich (bij voorkeur via e-mail) aanmelden bij:

Marijke van Donge vandonge@zonnet.nl (023) 529 07 13

Marijke van Donge - evenementencommissie

DE COMMISSIE KARAKTERBEHOUD IS OP ZOEK NAAR VERSTERKING

De Commissie Karakterbehoud is een essentieel onderdeel van de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek. Ze geeft vorm aan een belangrijke doelstelling van de vereniging: behoud van het historische karakter van Heemstede en Bennebroek. Dat doet zij door het beoordelen van ontwikkelingen op het gebied van bouwen, wonen, slopen, bestemmingsplannen etc. Daarin is de commissie niet alleen volgend, maar probeert ze ook proactief te werken, om in een zo vroeg mogelijk stadium de stem van de HVHB te laten horen.

Vanwege het vele werk dat op dit terrein te doen is, zijn wij op zoek naar versterking van de commissie.

Wat doet de commissie?

- Volgen van bouwplannen en waar nodig invloed uitoefenen, bijvoorbeeld door overleg met gemeente, projectontwikkelaars, architecten en bewonerscommissies.
- Reageren op ontwikkelingen die het karakter en het beeld van Heemstede en Bennebroek kunnen aantasten.
- Suggesties doen voor aanvullingen op de gemeentelijke monumentenlijst.
- Zo nodig (alternatieve) zienswijzen op bouwplannen (helpen) samenstellen.
- Contacten onderhouden met de gemeenten Heemstede en Bloemendaal en een vinger aan de pols te houden bij ontwikkelingen die op het terrein van karakterbehoud liggen.
- Zitting nemen in klankbordgroepen (zoals indertijd voor de Binnenweg of het Wilhelminaplein).

Tijdsbeslag

- De commissie komt vier à vijf keer per jaar bijeen, en indien nodig vaker.
- Periodiek overleg met gemeentebesturen, ambtenaren, projectontwikkelaars e.d.

Wie niet alleen lid wil zijn van de vereniging, maar ook daadwerkelijk vorm wil geven aan het realiseren van de doelstellingen van de HVHB, vragen wij te reageren. Belangstellenden wordt verzocht contact op te nemen met:

Marijke Meyer – mwmeyer@planet.nl of 023-584 7724.

Kent u iemand in uw omgeving van wie u denkt dat hij of zij geschikt zou zijn, dan horen wij dat ook graag!

We zijn benieuwd naar de reacties, die uiteraard vertrouwelijk worden behandeld.

Namens het bestuur en de Commissie Karakterbehoud

Marijke Meyer

BEST BLAUWSEL

EEN BLAUWSELMAKERIJ IN HEEMSTEDE

Een van de producten die op de vele blekerijen in onze omgeving gebruikt werden was blauwsel. Anja Kroon ontdekte dat Heemstede lange tijd z'n eigen blauwselmakerij had en deed er onderzoek naar. Ze vertelde erover op de najaarsbijeenkomst en in dit artikel kunt u alles nog wat uitgebreider lezen.

Maar weinig mensen weten dat er ooit in Heemstede een blauwselfabriek heeft gestaan. Toch is hier gedurende een kleine 150 jaar een bedrijf geweest dat blauwsel maakte. In mijn stamboom komt een blauwselfabrikant voor die rond het jaar 1800 op de Glip woonde. Daar moest het bedrijf dus te vinden zijn. Uit onderzoek in het Noord-Hollands Archief bleek dat het blauwsel gemaakt werd aan de Swartsenburgerlaan, precies op de grens tussen Heemstede en Bennebroek. De blauwselfabrikant stond midden tussen de blekerijen die het blauwsel nodig hadden om het linnen en het wasgoed witter te maken. Bij het bestuderen van oude kaarten bleek dat aan de noordkant van de Swartsenburgerlaan maar één gebouwencomplex heeft gestaan. Dat maakte het reconstrueren van de geschiedenis eenvoudiger. De huidige manege Rusthof en de woning ernaast hebben dus voorgangers gehad op hetzelfde perceel en ook de blauwselfabrikant heeft hier gestaan.

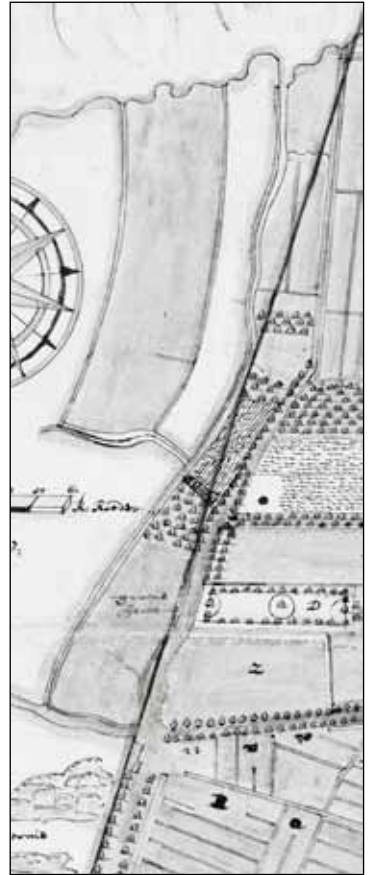
Waar nu het parkeerterrein van de Linnaeushof is, lagen vroeger de bleekvelden van een lijnwaadblekerij en de weilanden die later hoorden bij de blauwselfabriek en boerderij Rusthof. (Foto: Anja Kroon)

De eerste jaren

Het jaar van oprichting van de blauwselmakerij is niet precies bekend maar rond 1690 vatte een zekere Dirk de Both het plan op om een bestaande lijnwaadblekerij tot blauwselbedrijf om te bouwen. Dat leek een weldoordacht plan want blauwsel was een noodzakelijk product voor de blekerijen die er toen nog in groten getale waren en een bedrijf zo dicht bij de afnemers bood voordeel aan beide partijen.

De Both verbouwde de panden die behoorden bij een vermaarde *lijwaet en camerixdoekbleyckerije* die zich uitstreckte van de tegenwoordige Glipperweg in het westen tot aan het Haarlemmermeer in het oosten. Deze blekerij was eigendom van Maria Jacobs, de weduwe van Anthonie van Aelst die stamde uit een bekende blekersfamilie. Dirk de Both, die waarschijnlijk uit Dordrecht of Rotterdam afkomstig was, trouwde in 1693 met Maria. Hij had een zeker aanzien in de gemeente want in datzelfde jaar werd hij ook diaken van de Gereformeerde Kerk in Heemstede.

De blekerij bestond uit gebouwen die geschikt waren voor het blauwsel maken zoals een washuis, een looghuis, stallingen en een wagenhuis. Ook zal de Both profijt hebben gehad van de vaart die achter de hofstede lag en die een vrije doorvaart naar het Haarlemmermeer gaf. Via deze vaart kon het ruwe blauwsel en later het gemaakte blauwsel eenvoudig aan- en afgevoerd worden. Bij de blekerij hoorde ook een droogberg, een boomgaard en veel weiland waar wel 600 stuks linnen op uitgelegd konden worden. Zoveel weiland had de Both niet meer nodig. Hij bestemde de weilanden gedeeltelijk tot moestuin, vijver en een bosje. Hij bouwde er eendenhokken op en een speelhuis. Ook liet hij een vinkenplaats aanleggen. Tot slot zal hij zeker gebruik hebben gemaakt van de paardenwatermolen die aanwezig was om een beekje uit de duinen beter door te laten stromen. Helder water was van belang voor een goede kwaliteit blauwsel en veel blauwselbedrijven gebruikten paardenmolens om de molenstenen rond te laten draaien.

Detail van de kaart van Florisz Tromp uit 1659 (het noorden is links). Het langgerekte perceel van de lijnwaadblekerij van de familie Greeve strekt zich uit van de huidige Glipperweg linksonder, tot het Haarlemmermeer bovenaan de kaart. De grens tussen Heemstede en Bennebroek is met een liniaal dwars door het terrein getrokken. (Kaart: NHA)

Van ruwe kobalt tot fijn poeder

Wat was nu dat blauwsel dat tot ver in de 20e eeuw nog gebruikt werd bij het wassen? In de 17e en 18e eeuw was het nog een los blauw poeder, pas in de 19e eeuw kwamen met de ontwikkeling van chemische blauwe kleurstoffen ook andere verpakkingen, zoals het blokje *poppetje blauw* en papieren zakjes, zoals *Reckitt blauw*.

Het blauwsel dat aan de Swartsenburgerlaan verwerkt werd kwam als halffabricaat uit de mijnen van Saksen. Hier werd het kobalterts gesmolten en verder bewerkt waarna de glasachtige ruwe kluiten per schip naar Amsterdam vervoerd werden. De Hollanders

konden niet alleen goed bleken maar stonden ook op dit terrein bekend om hun grote vakmanschap.

In de Hollandse blauwselmolens werden de kluiten eerst gewassen, omdat pas na het wassen bepaald kon worden welke kwaliteit het blauwsel had. Daarna werden de kluiten vermalen tussen langzaam draaiende molenstenen en lieten de knechten het maassel door zeven uitspoelen om het grovere en fijnere poeder van elkaar te scheiden.

Het droogproces tenslotte duurde wel een maand. De kwaliteit van het blauwsel hing af van het kobaltgehalte in de kluiten en van de fijnheid van het malen.

Een rijke inboedel

Het huwelijk van Dirk de Both en Maria Jacobs duurde niet lang want in 1697 overleed Maria. Ze liet Dirk achter met drie eigen kleine kinderen en drie kinderen uit haar huwelijk met Anthonij van Aelst. Na het overlijden van Maria, dus in de eerste jaren van de blauwselfabrikatie, werd er een boedelinventaris opgemaakt waarin beschreven stond wat de bezittingen van het echtpaar waren. Deze opsomming geeft een goed beeld van de woning, het bedrijf en de welstand van de familie. In de woning was een kantoortje met een lessenaar, een flink aantal schrijfboeken, dozen, papieren en 43 gedrukte boeken.

De verschillende kamers waren goed voorzien van meubilair, bedden, linnengoed en heel veel serviesgoed. In de kasten stonden zilveren peperdoosjes naast tinnen borden en lagen kanten mutsen bij de mouwen met lubben en de kinderborsthemdjes. Er was in het huis een zaaltje met een eiken tafel en acht mooie stoelen. In dit *saeltje* hingen twee schilderijen en een grote spiegel en hier werd ook de grote bijbel bewaard. De familie was in goeden doen.

Nadat de blauwselfabriek ophield te bestaan kreeg het perceel een agrarische bestemming. Boerderij Rusthof in 1917 bewoond door de familie Meijer. (Foto: NHA)

Interessant is ook de opsomming van de gereedschappen die gebruikt werden voor het blauwselmaken.

Het blauwsel werd gewogen met koperen weegschalen en er was een balans. In het washuis en het werkhuis stonden kuipen, tobбетjes, koperen ketels, stampers en zeven en in de stal stonden drie paarden die elkaar konden aflossen in de paardenmolen. Natuurlijk was er ook een voorraad blauwsel, ruim 5500 pond *best blauwsel* en kleinere hoeveelheden van andere kwaliteiten.

Dirk hertrouwde twee jaar later in 1699 met Hendrina Roos uit Rotterdam. Zij kreeg in 1700 een dochter Jacoba. Toen Dirk in 1705 zelf overleed ging Hendrina met Jacoba weer terug naar Rotterdam en werd de hofstede namens alle minderjarige kinderen verkocht. De relatie met de Heemsteedse familie bleef goed want vele jaren later waren de families over en weer elkaars doopgetuigen. De omschrijving bij de verkoop in 1705 luidde: Een huis bestaande uit diverse royale vertrekken, een paardenstal, koestal, wagenhuis, een groot werkhuis, drooghuis en een molenhuis voor de blauwselmakerij. Eraan toegevoegd werd dat de hofstede jarenlang gebruikt was als blauwselmakerij *welke negotie aldaar met goed succes is gedaan en nog gedaan wordt*. Het was niet vanzelfsprekend dat een ervaren blauwselmaker het bedrijf zou kopen. De verkopers boden de nieuwe koper aan hem oprecht inzage te geven in de in- en verkoop en hem ook te leren hoe alle soorten blauwsel moesten worden gemaakt.

De jongste zoon van Maria en Anthonij van Aelst, ook een Anthonie was als zestienjarige nog te jong voor de zaak. Hij zou later de blauwselfabriek 'Blauwselflust' in Bloemendaal overnemen.

Geknoei met de handelswaar

De nieuwe eigenaren waren de kooplieden Dammas van Dijck en Leendert Roos uit Haarlem. Het is niet bekend of deze laatste familie was van Hendrina, maar het is wel zeker dat Leendert het niet zo nauw nam met het zakendoen. In opdracht van Roos werden

Het pand dat nu bij Manege Rusthof hoort rond 1950. (Foto: NHA)

De huidige toegang tot manege Rusthof. (Foto: Anja Kroon)

soms ongewassen kluiten vermalen en met het beste blauwsel vermengd.

In 1712 verkochten Van Dijk en Roos de hofstede met de blauwselmakerij weer en de volgende eigenaar Willem Stadtse, een koopman uit Amsterdam, had nog last van de kwalijke praktijken van zijn voorgangers.

Ene Pieter Ketelaer, een nazaat van de familie Greve die de blekerij in de 17e eeuw jarenlang bewoonde, had voor Roos als meesterknecht gewerkt op de blauwselmakerij. Hij verklaarde in 1712 voor de notaris in Heemstede dat het blauwsel dat Stadtse van Roos had overgenomen niet voor de juiste soort gekocht was en dat wel 400 pond blauwsel opnieuw gewassen moest worden en uitgezeefd, waarna er maar 129 pond blauwsel overbleef.

Het Heemsteedse blauwsel was niet alleen bestemd voor lokale verkoop, het werd bijvoorbeeld ook verkocht naar Dordrecht of geëxporteerd naar Gent. Dit laatste blijkt uit een akte, eveneens uit 1712, waarin eerdergenoemde Pieter Ketelaer verklaarde dat een vat blauwsel van 170 pond via een commissionair naar Gent gestuurd zou worden maar daar blijkbaar niet was aangekomen.

Generaties lang een familiebedrijf

De familie Stadtse, later Stassen, bleef heel lang op de blauwselmakerij. Door vererving langs de vrouwelijke lijn bleef het bedrijf tot 1830 in handen van dezelfde familie.

Mede daardoor valt er over de blauwselmakerij in de 18e eeuw valt niet veel te vertellen.

Het aantal blekerijen in de regio nam af, maar rond 1750 werd er nog steeds blauwsel naar Gent gestuurd. Het beroep van blauwselmaker werd blauwselraffineerder en nog later blauwselfabrikant en was zeker was niet zonder aanzien. Rond 1760 was de toenmalige eigenaar Mr. Adrianus van Eijk schepen in Heemstede en ook zijn zoon Adrianus jr. zou in 1795 schepen worden.

In 1773 kocht deze Adrianus jr. de blauwselmakerij. Er lijkt in al die jaren weinig veranderd

aan de opstallen. Te koop werd aangeboden: Een blauwselfabrik, bestaande uit een huis, paarden- en koestallen, wagenhuis, loods, drooghuis, tuinen, landerijen, groot 8 morgen, met vrije doorvaart tot in de meer. Ook de grootte van het perceel was al zeker 100 jaar onveranderd.

In 1811 had Adriaan jr. de hoge leeftijd van 80 jaar bereikt en zal in zijn bedrijf zeker niet de nodige modernisering hebben aangebracht. Het blauwselfabrik werd vanaf het begin van de 19e eeuw in toenemende mate een zaak van de chemische industrie. Er kwamen steeds meer vervangers voor het oude blauwselfabrik zoals synthetisch ultramarijn. In 1811 had Van Eijck nog drie knechts in dienst maar in 1816 nog maar een. De staat van het bedrijf was toen al lange tijd kwijnend.

Van fabriekje tot boerderij

De laatste eigenaar van de blauwselfabrik was Izaak Moerbeek, echtgenoot Maria van Eijck en schoonzoon van Adriaan jr. Moerbeek maakte in de Franse tijd als 2e assessor (raadslid) deel uit van de gemeenteraad. Hij werd in 1829 begraven op het toen nieuwe kerkhof aan de Herfstlaan en bijzonder is dat zijn graf nog steeds aanwezig is op de begraafplaats in het oude deel.

Niet veel later verkocht zijn weduwe Maria van Eijck het bedrijf aan Nicolaas van Lunenburg, pachter van een tolhek, die in Berkenrode woonde. Van Lunenburg kocht een *van ouds bekende en gerenommeerde blauwselfabrik met deselfs kapitale hecht sterke en weldoortimmerde heerehuizinge*, een washuis, eesten (drooginrichtingen), paardenmolen en werk- en bergplaatsen. En verder boomgaarden, moestuinen, Engelse plantsoenen, zwaar opgaand geboomte en wei- of hooiland. Kaarten uit de eerste helft van de 19e eeuw laten zien dat er op het perceel twee lange gebouwen stonden.

Opmerkelijk is dat een aantal zaken uitgezonderd waren van verkoop, waaronder de

Het linkerwoonhuis is rond 1900 aangebouwd. Het rechterhuis zou deel uitgemaakt hebben van het oorspronkelijke blekerijhuis. De dakkapellen zijn van recente datum. (Foto: Anja Kroon)

bloembollenstellingen in het koetshuis, de mesthopen op de grond van het te verkopen perceel en de bloembollen die nog in de grond zaten. Deze moesten daar tot het einde van de opneemtijd blijven.

Wat Van Lunenburg, die al op gevorderde leeftijd was, met de hofstede en het bedrijf deed is niet bekend. In 1853 werd op deze locatie aan de Swartsenburgerlaan een buitenverblijf Rusthof en een boerenwoning genoemd.

Lange tijd is het perceel en de boerderij eigendom geweest van Baron van Verschuer Brants.

Ook daarna heeft Rusthof steeds een agrarische bestemming gehad.

*Een van de plinttegeltjes die in de opkamer van het oude huis gevonden zijn. Zij zijn vermoedelijk gemaakt rond 1670.
(Foto: Olga van 't Klooster)*

Nog veel bewaard van vroeger

Bijzonder is dat hier tegenwoordig nog steeds sporen van dit verleden te vinden zijn.

Het oorspronkelijke perceel is in de tweede helft van de 20e eeuw gesplitst. Het oostelijk deel is nu bekend als Manege Rusthof en op het westelijk deel staat een dubbel woonhuis. Een deel van dit woonhuis zou rond 1680 gebouwd zijn en kan dus deel uitgemaakt hebben van het oude blekerijhuis. Er zijn mooie plinttegeltjes bewaard die waarschijnlijk ook uit die tijd stammen. Verder is er een bijzondere opkamer met een bedstede en glazenkastje dat wel eens het zaaltje zou kunnen zijn dat in de boedelbeschrijving van 1697 genoemd wordt. Dat is helaas niet met zekerheid vast te stellen.

Maar ook buiten het perceel zijn sporen te vinden. De Swartsenburgerlaan, al in 1626 genoemd, is er nog steeds. De sloot ernaast, al op hele oude kaarten ingetekend, is er ook nog. De locatie van de lijnwaadblekerij, later de blauwselfabriek, weer later de boerderij en de manege is onveranderd. En de vaart waarlangs het linnen en later het blauwsel via het Haarlemmermeer verzonden werd is, ligt nog verscholen achter de manege.

De droogberg die in gebruik was bij de linnenblekerij is nu deel van het Bennebroekbos. Ook de bleekvelden, allang veranderd in weiland en tegenwoordig in de parkeerterreinen van de Linnaeushof, zijn gelukkig nooit bebouwd waardoor hier nog steeds een stukje Heemstede te vinden is met een bijzondere cultuurhistorische betekenis.

Anja Kroon-van Helden

Bronnen

- Collectie Groesbeek, Mr. J.W. te Haarlem, toegang 2175 Bakken A t/m D (Noord-Hollands Archief – NHA).
- Oud rechterlijk Archief Heemstede, toegang 184, Inv. 608- 613, 618- 620, 623-626. (NHA)
- Notarieel Archief, toegang 185, Inv.1740- 1748, 1766 (NHA)
- Archief Hartekamp, toegang 3861, Inv. 24c (NHA)
- De genealogische gegevens komen uit de DTB-registers Heemstede.
- Geraadpleegde literatuur: J. Stuurman, 250 jaar Blauwsel, Wormerveer 1951.
- Geraadpleegde websites (oktober 2010): www.webexhibits.org/pigments, books.google.com, www.repository.naturalis.nl/record/215456

125 JAAR ROEIEN OP HET SPAARNE

In 2010 bestond de Roei- en Zeilvereniging Het Spaarne 125 jaar. Hoewel de vereniging van oorsprong Haarlems is, heeft ze nu al weer bijna 75 jaar haar onderkomen in Heemstede.

Marian Prins, zelf actief lid van Het Spaarne, laat ons kennismaken met de kleurrijke geschiedenis van deze koninklijke sportvereniging.

De eerste Haarlemse jaren

Op 25 juli 1885 staat in het Haarlems

Advertentieblad het volgende te lezen:

“Eenige weken geleden maakten wij met ingenomenheid melding van het, door eenige Heren Liefhebbers hier ter stede, voorgenomen plan tot oprichting eener Roeiveereniging te vestigen te Haarlem. Het is ons aangenaam thans te kunnen mededeelen, dat de pogingen door het voorloopig bestuur in het werk gesteld, teneinde de oprichting deezer Vereeniging te verzekeren, met gunstigen uitslag zijn bekroond geworden. Op Zaterdag dan 18den Juli werd, op een der bovenzalen van het café Brinkman, een eerste algemeene vergadering gehouden waarin de Vereeniging werd geconstitueerd en een definitief Bestuur gekozen, terwijl de naam werd aangenomen van Haarlemsche Roei- en Zeilvereeniging ‘het Spaarne’. Precies een week

eerder komen de jonge Haarlemmers Couvée, Peltenburg, Claassen, Holst, Pauw en Voorbeijtel Cannenburg bijeen voor de oprichtingsvergadering. De heren weten waar ze over spreken. Couvée heeft al wedstrijden geroeid, ook op zee. Holst heeft verstand van het materiaal en fabriceert in zijn fabriek dollenvet. Peltenburg kan als houthandelaar ook het nodige inbrengen. De nieuwe sportvereniging komt bovendien niet helemaal uit de lucht vallen. In de jaren daarvoor startte de Haarlemmer Pim Mulier met de eerste voetbal- en tennisclub van ons land, geïnspireerd door ervaringen in Engeland.

Nog dezelfde zomer is er een verenigingseembleem: een wit veld waarin de letter S en onderaan een ‘breeden rooden streep’. Ook het kostuum wordt vastgesteld: een wit tricot met rood omboordsel en rode knoopjes, een witte broek tot onder de knie met rode ceintuur, rode kousen en witte pantoffels, een pet met ster en een donkerblauwe jekker met vergulde ankerknopen. Bestuursleden dragen bovendien een verguld ankertje op de kraag.

Nadat de eerste boten zijn gekocht of geleend en een berging is gehuurd, kan eind augustus het echte roeien beginnen. Op 18 oktober is ook de eerste sluitingstocht, nog steeds een jaarlijkse traditie. Er wordt vanaf het Spaarne geroeid naar het café bij de Zandvoortselaan in Heemstede. Misschien heeft Heemstedenaar J.D. Onderwater de boten daar gezien, want hij is in 1887 het eerste ‘buitenlid’ van de vereniging.

De eerste jaren verlopen tumultueus. Meer dan eens zijn er liquiditeitsproblemen, maar bij lastige bestuursvergaderingen sust een goed glas cognac de gemoederen.

Het vignet van Het Spaarne bestaat uit een anker met daarachter twee gekruiste riemen en daardoor heen een S.

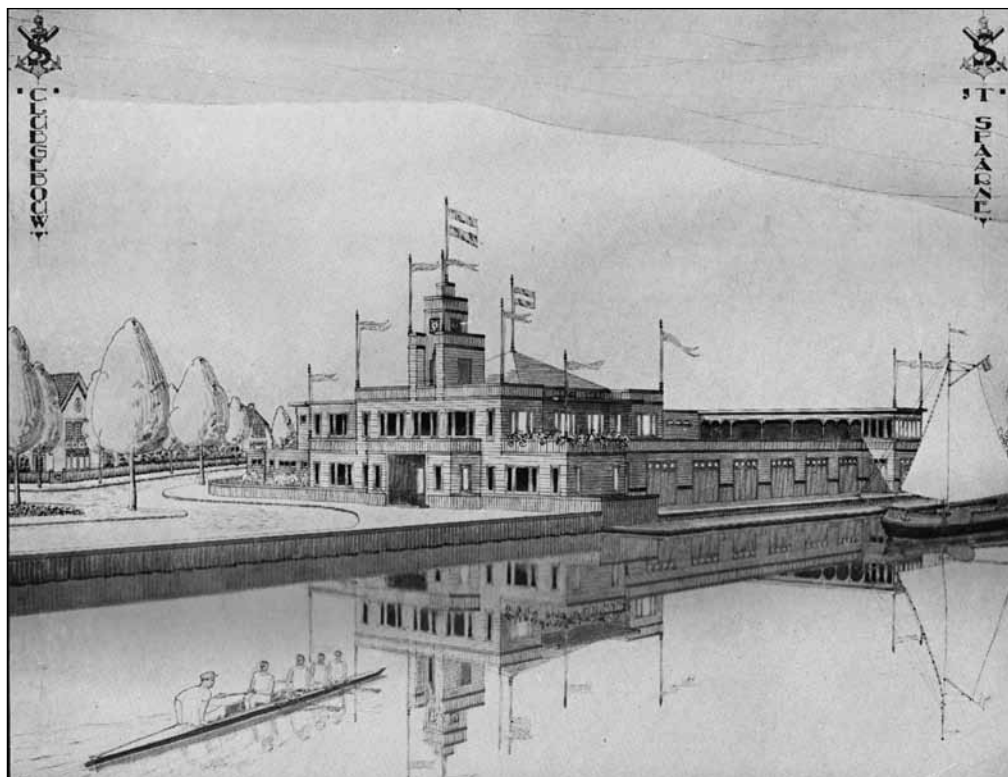
Toch groeit de vereniging en in 1909 verhuizen de roeiers naar een nieuw gebouw aan de Friesche Varkensmarkt 1.

Hoewel al bij de oprichting de Z van Zeilen wordt opgenomen, duurt het tot 1905 voor het eerste zeilschip de vloot komt versterken. Het wordt een tjotter die bij zijn doop de naam 'Flevo' krijgt. Ook nu nog heeft Het Spaarne een kleine zeilvloot en kunnen leden instructie krijgen of zelf zeilen.

Tot 1914 is de vereniging het domein van 'heren werkende leden': "jongelieden uit den beschaafden stand" zoals de oprichtingsstatuten vermelden. Dames mogen slechts maximaal drie maal per jaar worden geïntroduceerd. Pas in 1916 verdwijnt de term 'HH werkende leden' en hetzelfde jaar worden de eerste 21 dames als "werkend lid" toegelaten. Voorlopig moeten ze wel in rok roeien, het duurt tot 1931 voor de vereniging hen toestaat in broeken te sporten. Het damesroeien beperkt zich bovendien tot 'stijlroeien'. Bij wedstrijden worden punten gegeven voor "lichaamswerk, waterwerk, algemeene indruk en productiviteit".

Verhuizing naar Heemstede

In het begin van de jaren '20 is de vereniging gegroeid naar 350 leden en een vloot van 28 boten. Het clubgebouw aan de Friesche Varkensmarkt wordt te klein en in Haarlem is geen geschikte en betaalbare locatie voorhanden. Buiten de stad is het goedkoper en het oog valt op een stuk grond tegenover houtmolen De Eenhoorn. Het is te koop voor fl. 12.000,-. De gemeente Heemstede ziet de roeivereniging graag komen: door annexatie is ze net een flink gebied kwijt geraakt aan Haarlem en er moet een nieuwe

Ontwerptekening uit 1926 van het nieuwe gebouw voor Het Spaarne door architect Jonkheid. Het overdekte balkon werd niet gerealiseerd.

Het gebouw van de Roei- en Zeilvereniging aan het Marisplein in 1932.

woonwijk ontwikkeld worden. Een roeivereniging kan een trekker worden voor de nieuwe schilderswijk, mits er een fraai gebouw komt. Vanwege deze voorwaarde trekt Het Spaarne de ervaren Heemstedse architect K. Jonkheid aan. Hij ontwierp de jaren daarvoor onder meer de Bosch en Hoven School, de woningen rond de Bosboom Toussaintlaan en de (inmiddels afgebroken) Opstandingskerk aan de Koediefslaan. Jonkheid maakt een prachtig ontwerp: een geheel houten gebouw met behalve een grote botenloods ook een clubzaal, een overdekt balkon en een bootsmanswoning. Bovenop komt als blikvanger een dertien meter hoge toren, om vanuit de lucht de wedstrijden op het Spaarne te kunnen verslaan. Het plan wordt echter veel te duur, waardoor onder meer het overdekte balkon komt te vervallen. Om te bezuinigen worden de deuren van de oude loods aan de Friesche Varkensmarkt meegenomen naar het nieuwe gebouw. Deze deuren zijn inmiddels vervangen, maar de indeling is nog hetzelfde als in 1909. Het lukt het bestuur om met een obligatielening aan vrienden en relaties de begroting van fl. 50.000,- te financieren. Op 22 mei 1926 wordt de eerste paal geslagen en op 26 februari 1927 volgt de opening in aanwezigheid van twee nog levende oprichters: Couvée en Peltenburg. Voorzitter Willem Dyserinck, tevens directeur van de NZH, houdt een openingsrede en skiffeur Cox lost met een startkanon enige schoten. De vereniging koopt ook een ijzeren vlet die Heen en Weer wordt gedoopt. De bootslieden (in dienst van Het Spaarne) gebruiken hem om bij houtzagerij De Eenhoorn planken te kopen. Coaches kunnen er mee naar de overkant om aanwijzingen naar hun ploeg te brullen.

Sportieve successen

De verhuizing naar Heemstede vormt ook de inleiding van een groot aantal sportieve successen. Direct in 1927 wordt Tromp Nederlands kampioen skif, een jaar later volgen zeges voor de heren 2- en 4-met stuurman. Cox wordt datzelfde jaar vierde op de Olympische Spelen. De wedstrijden vinden plaats op de Ringvaart bij Sloten, de Bosbaan moest nog worden aangelegd. Begin jaren '30 wordt de prijzenkast verder gevuld met nationale en Europese prijzen. Voorlopig nemen alleen heren deel aan racewedstrijden, pas na de oorlog volgen de dames. In 1949 en 1950 worden de dames 4+stuurvrouw Nederlands kampioen, in 1951 de dames 8+stuurvrouw. Juniorenwedstrijden volgen pas eind jaren '60. Ook daarmee is Het Spaarne succesvol, al verhuizen veel grote talenten na

hun middelbare schooltijd naar een studentenvereniging. Ook het toerroeien neemt een vlucht. In 1931 roeit een groep van 16 heren en 4 dames voor het eerst de 65 km rondom Haarlemmermeer, nog steeds een klassieker voor Spaarneleden. In het voorjaar is de Bollentocht een terugkerend evenement.

Jaren '30

Met het nieuwe gebouw en de successen bloeit het verenigingsleven eind jaren '20 flink op, maar de crisis maakt daar een eind aan. Het aantal leden daalt dramatisch: van 405 in 1930 naar 273 in 1933. Om nieuwe leden te trekken organiseren de leden Cox en De Ridder op 1 januari 1936 een gekostumeerde Nieuwjaarstocht door de Haarlemse grachten. Toch wordt een paar maanden daarvoor het 50-jarig bestaan met grote luister gevierd. Bij de Kennemer Golf- en Countryclub is een groots diner en leden voeren de revue 'Klaar om te starten' uit.

Maar het blijft niet bij jubileumfeesten. Dagelijks na de training gaan leden van acht tot half twaalf naar Brinkman om een concert bij te wonen. De koffie kost fl. 0,25, met slagroom een stuiver extra. En voor nog eens vijf cent brengt de portier je rijwiel naar de kelder. Intussen maken de bootsmannen in de loods lange dagen. Zij onderhouden en bouwen boten, varen met de Heen en Weer naar de overkant voor hout en verrichten allerlei hand- en spandiensten. De werktijden zijn van acht tot acht, zeven dagen per week. In 1934 komt de jonge Willem van Zonneveld als tweede bootzman in dienst, voor fl 12,50 per week. Willem is blij dat hij in crisistijd werk heeft, maar het is een schamel loontje vergeleken met zijn collega Verlaan die fl. 25,- verdient met "water, licht en vuur" erbij. Na een ledenvergadering krijgt Willem fl. 2,50 opslag en jaren later met zijn huwelijk nog eens fl. 5,-. Willem zal 48 jaar bij Het Spaarne blijven werken. In 1939 komt de Fries Andries Bakker in dienst als bootzman, voor fl 14,- per week. Hij trekt met vrouw en twee kinderen in de woning onderin het clubgebouw, zijn vrouw wast alle gordijnen van de vereniging. Ook Bakker is geen eendagsvlieg: hij blijft tot 1956 aan de club verbonden.

De dames 8 in 1934 op de trap van het verenigingsgebouw.

ROEI- EN ZEILVEREENIGING „HET SPAARNE”
HEEMSTEDÉ
Opgericht 18 Juli 1885.

DINERKAART

voor het Diner in het Clubgebouw van de Kennemer Golf en Country Club”, Zandvoortschelaan te Zandvoort, op Zondag 26 Mei 1935, des namiddags 7¹⁵ uur. (Tramhalte Tol)

BEWIJS VAN DEELNEMING

voor den Heer
Mw. _____
s. s. t. t.

f 3.50 per couvert, fooi inbegrepen.

Bon voor het feestdiner bij het 50-jarig bestaan.

Het Spaarne heeft ook goede contacten met de overburen. Schipper Van Straaten, die naast molen De Eenhoorn woont, wordt ingeschakeld voor wedstrijden. Zijn groenteschuit Altijd Wat vervoert de wedstrijdboten, de roeiers en het meereizend publiek. Als Van Straaten na de oorlog stopt met groentevervoer over water, neemt kapitein Timmer het vervoer over met zijn veeboot 'ms Veehandel'.

Tijdens de mobilisatie in 1939 wordt de clubzaal gebruikt als ontspanningsruimte voor militairen. Zij zijn ondergebracht in leegstaande woningen in de Tuinwijklaan in Haarlem-Zuid. Het is de aanloop van vijf roerige jaren met hoogte- en dieptepunten.

Tweede Wereldoorlog

Op 10 mei 1940 wordt het clubgebouw gevorderd door het leger. Op de toren staat de luchtwachtdienst om het luchtruim af te speuren naar vijandelijke vliegtuigen. Het kan de Duitsers niet weerhouden om ons land te bezetten. Toch gaan de activiteiten van de vereniging zeker in de eerste oorlogsjaren zo veel mogelijk door. Het ledental stijgt sterk tot 1000. Ondergedoken leden van de door de bezetter verboden studentenverenigingen duiken op bij Het Spaarne, een aantal van hun boten wordt in Heemstede opgeslagen. De nieuwe instroom legt de vereniging geen windeieren. In 1941 en 1942 wint Het Spaarne (eindelijk) de grootste landelijke roeiwedstrijd: de Head of the River op de Amstel. In 1941 neemt een tiental Spaarneleden deel aan de eerste Frieslandtocht die de landelijke roeibond organiseert. In een week doorkruisen ze de Friese wateren. In 1942 volgen de Hollandtocht, de IJsseltocht en een kamp in Giethoorn.

In november 1943 wordt op initiatief van juniorlid Ine Molijn een scholenwedstrijd voor leden gehouden. De meisjes-HBS, de MTS (jongens) en het Eerste Christelijk Lyceum (skif) winnen elk een gouden plak. Het wordt een traditie die nog steeds jaarlijks vele jonge roeiers trekt. Eerst zijn de wedstrijden alleen voor Spaarneleden, maar al snel worden ook niet-leden toegelaten.

Bij het Nederlands Kampioenschap voor de jeugd in 1941 wordt er verslag gedaan vanaf de toren die toen nog op het verenigingsgebouw stond.

Maar het is nog steeds oorlog en de situatie wordt grimmiger. Een aantal leden neemt samen met bootsman Bakker actief deel aan het verzet. Onder de vloer van de loods worden door de RAF gedropte wapens verborgen. Skiffeur Cox vervoert de wapens naar adressen elders. Een aantal leden van Het Spaarne wordt door de Duitsers gearresteerd en wegens verzetsactiviteiten geëxecuteerd. Een bronzen plaquette in de clubzaal herinnert ons nu nog aan hun moedige verzet.

Als in 1944 Duitsers aankondigen dat ze later die dag komen roeien, verstopt het bestuur alle betere boten in de tuinen van bevriende burens. 's Middags liggen er alleen nog oude werries, waardoor de bezetters zonder te roeien afdruipten.

In september 1944, na dulle dinsdag, gaat het clubgebouw op slot voor roeiers. Het wordt gebruikt als uitdeelruimte voor de Haarlemse gaarkeuken voor hongerige bewoners van de schilderswijk. De Heen en Weer vaart naar de overkant van het Spaarne voor aanvoer van groenten en aardappelen van tuinderijen aan de overkant, maar ook voor vervoer van onderduikers. Bootsman Bakker houdt intussen met zijn zoon Auke alles goed in de gaten. Dat moet ook wel met al die wapens onder vloer.

Koninklijk

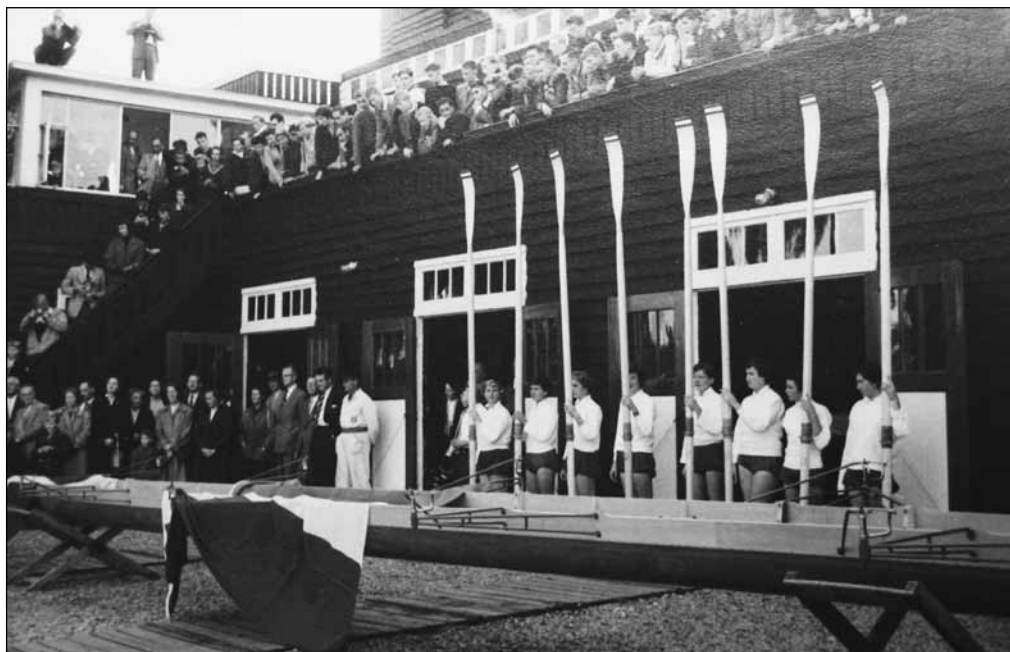
De dag na de bevrijding gaan de deuren weer open voor leden en zijn de eerste boten weer op het Spaarne te zien.

Op 11 augustus vinden ook de Onderlinge Wedstrijden plaats. Het blijkt vooral voor de oudere roeiers een goede training: bij de eerste Nationale Roeiwedstrijden voor veteranen in 1946 wint Het Spaarne alle nummers.

Op 18 juli 1950 bestaat Het Spaarne precies 65 jaar. Op deze dag ontvangt de vereniging het predicaat Koninklijk, mede vanwege de uitzonderlijke verdiensten tijdens de Tweede Wereldoorlog. Vanaf dat moment wordt het kroontje toegevoegd aan het verenigingswapen. Ook het 75-jarige jubileum in 1960 wordt groots gevierd. In datzelfde jaar wordt op last van de brandweer wel de karakteristieke toren van het gebouw verwijderd. In 1985 volgt het 100-jarig bestaan, met als eregast H.K.H. Prinses Margriet. Ter gelegenheid van het feest verschijnt een gedenkboek waarin het verleden uitvoerig wordt beschreven en in beeld gebracht.

Het jeugdteam dat deelnam aan het Nederlands Kampioenschap in 1941.

1 oktober 1955, doop van de acht 'Koningin Juliana' door mevrouw Van Rappard, echtgenote van de beschermheer van de vereniging en burgemeester van Heemstede. De 8 roeisters vormen met hun roeispanten een erehaag.

125 jaar

Het Spaarne is in 2010 met ruim 1100 leden de grootste roeivereniging in ons land. Er zijn meer dan 250 vrijwilligers en drie betaalde krachten, onder wie nog steeds een professionele bootsman. Ook de woning is nog steeds in gebruik. Het 125-jarig bestaan is als vanouds groots gevierd met een spectaculaire vlootshow op het Spaarne, de onderlinge roei- en zeil(!)wedstrijden, een nachtelijke roeidropping en een reünie voor oud-leden. De festiviteiten werden op 16 oktober afgesloten met een feest in de Philharmonie, waarbij, net als bij eerdere festiviteiten, leden een zelfgeschreven revue opvoerden. Dit keer geen jubileumboek meer, maar een DVD met een groot aantal nieuwe en historische foto's, filmpjes en digitaal gemaakte documenten. Feesten zijn leuk en horen erbij, maar voor de sportieve Spaarneleden geldt nog hetzelfde motto als bij de revue in 1935: 'Klaar om te starten'.

Marian Prins

Bronnen:

Jubileumboek K.R.&Z.V. Het Spaarne 1885-1985

Tekst en gesprek voorzitter Dick van der Laan

Jubileum-DVD bij het 125-jaar bestaan

De Jubileum-DVD, samengesteld door Koos Kooren, is voor € 14,95 verkrijgbaar via de website www.hetspaarne.nl of in het winkeltje van Het Spaarne, Marisplein 5 in Heemstede (alléén op zaterdag tussen 11 en 12 uur).

Met dank aan Koos Kooren en Guus van Ditzhuijzen voor het ter beschikking stellen van de afbeeldingen bij dit artikel.

Roeit, mannen roeit aan.
 Immer met krachtig forsche slagen,
 De leus is: "Steeds vooraan",
 Dus de gang mag niet vertragen.
 Strijdt, strijdt voor den naam!
 Strijdt voor den naam van Hollands Spaarne!
 't geldt de goede faam,
 De faam uit onze glorie-dagen!

Nooit gaan we te vlug
 Denkt aan den roem van vroeger dagen
 Deinst, deinst niet terug
 Want we worden nooit geslagen.
 Naakt reeds niet ons doel?
 Wij gaan nu zeker overwinnen,
 Trekt aan met trotsch gevoel:
 De zege gaat voor ons beginnen.

EENE VIGILANTE NAAR HET SPOOR

DRIE VERHALEN IN ÉÉN KASBOEK

Een groot kasboek formaat folio, met kapotte kaft maar nog lang niet vol: dat kon je nog best voor andere dingen gebruiken. Zo kwam het dat één boek tussen 1868 en 1905 drie heel verschillende gebruikers kreeg, een stalhouderij, een melkhandel en een onbekende manus-van-alles. Samen nemen ze ons mee terug naar het zo heel andere Heemstede van meer dan 100 jaar geleden.

In 1996 schonk de Kees Prins, kleinzoon van Cornelis J. Prins van de melkhandel op de Binnenweg, een oud kasboek aan onze vereniging. Het kwam me in handen toen we op zoek waren naar leuke voorwerpen uit ons archief om te laten zien bij de najaarsbijeenkomst van de HVHB. De lijsten met ritten naar allerlei bestemmingen, veel bekende Heemstedse namen onder de klanten, het zag er allemaal interessant uit. Had de familie Prins vroeger ook een stalhouderij? En waarom stonden er ook heel andere dingen in het boek? Ik snapte er niet veel van. Voor informatie over de verschillende soorten rijtuigen kwam ik natuurlijk terecht bij Jaap van Schagen op de Achterweg en in het door hem ingerichte kleine, maar prachtige museum. Zijn grootvader nam in 1890 de stalhouderij op het Kerkplein (nu Wilhelminaplein) over. Van Schagen bekeek het boek met veel belangstelling. Een andere stalhouderij in Heemstede? Hij wist het niet en vroeg zich af waar die dan gezeten had. De volgende dag gaf Prins me het verrassende antwoord: dat boek kwam bij Van Schagen vandaan! Zijn grootvader werkte daar als jonge man af en toe als ze een man extra nodig hadden. Volgens Prins heeft hij het boek gekregen, omdat Van Schagen het niet meer wilde hebben aangezien het toch kapot was. Het was natuurlijk ook geen kasboek van Van Schagen zelf maar van één van de vorige stalhouders.

Stalhouderij 't Wapen van Heemstede

Tot 1890 waren stalhouderij en herberg 't Wapen van Heemstede in handen van één eigenaar en droegen ze ook dezelfde naam. Van 1841 tot 1873 was Theodorus Bouhuijs eigenaar en kastelein. Voor de stalhouderij zal hij mensen in dienst gehad hebben. De administratie van de stalhouderij loopt in het kasboek van 1 januari 1868 tot juni 1871. Wellicht kwam er toen een andere stalhouder in dienst en ging hij een ander boek gebruiken. Eigenaren na Bouhuijs waren Louis Karel Grader van der Maas en Anthonius Christianus Knapen. Van de laatste nam Van Schagen de stalhouderij over. Eerst huurde hij het bedrijf en in 1890 volgde de splitsing en werd het officieel Stalhouderij van Schagen.

Hoe zag het bedrijf er ongeveer uit?

Van de periode 1868-1871 weten we het niet, maar wat Van Schagen zich van het bedrijf uit zijn jongensjaren en van verhalen van vader en grootvader herinnert zal niet veel daarvan afwijken. Op de plek waar nu de collectie wagens tentoongesteld is, was vroeger ook het koetshuis waar de diverse rijtuigen stonden. In het deel tussen dit koetshuis en het huidige garagebedrijf waren de paardenstal en het woonhuis. De stalhouderij zal zo'n twaalf paarden gehad hebben, meestal zwarte, want die kon je voor alles gebruiken: rouw, trouw en gewone ritten. Het waren makke beesten, want ze moesten vaak lang wachten en niet schrikachtig zijn. In de zomer stonden de paarden 's nachts buiten op het weiland aan de overkant, waar later de huizen van de Bosboom Toussaintlaan en omgeving gebouwd zijn.

Bij de stalhouderij zullen twee of drie man vast gewerkt hebben en verder losse krachten, zoveel als er nodig waren.

Wat voor wagens werden er gebruikt?

Open boerenwagens werden al eeuwen gebruikt als bedrijfswagens en ook wel om personen te vervoeren, al was dat niet zo comfortabel. Het gebruik van een karos (koets) was tot in de 19e eeuw vaak voorbehouden aan de adel, eigenaren van buitens, rijke boeren en de gegoede burgerij. Eind 19e eeuw kwamen de stalhouderijen op, die vooral binnen de bebouwde kom als een soort taxibedrijf gingen fungeren en voor feestelijke gelegenheden of een dagje uit ook groepen personen gingen vervoeren. Met het meer gevarieerde gebruik kwam er ook vraag naar meer soorten koetsen en wagens. In *Rijtuigen op het spoor* (Arnhem 1985) van G. Ipenburg staan ze prachtig afgebeeld en beschreven. Enkele foto's vindt u verspreid door dit artikel.

In de jaren 1868-1871 had Stalhouderij 't Wapen van Heemstede in ieder geval negen soorten wagens. De fraaie namen voor de rijtuigen komen bijna allemaal uit het Frans. Het meest gebruikt voor niet al te lange ritten met één of misschien een paar personen is de vigilante. De eerste vigilantes werden gebouwd in 1865. Ze hadden blinde zijpanelen, alleen de portieren aan de voorkant waren voorzien van ramen en glas. Achter de koetsier zat een raam, dat je kon laten zakken. Het rijtuig werd gereden met twee paarden. Voor recreatieve tochtjes in de zomer waren er de char-à-bancs, de sociable en de tentwagen. De char-à-bancs was een ruime open wagen voor gezelschappen. De lichte typen werden met twee paarden gereden, de zware met vier, Dat gold ook voor de sociable, die rond 1850 ontstond. Sociables van stalhouderijen waren meestal voor acht personen. Ze hadden vaak een afneembare kap, soms met losse oprolbare zeiltjes. De tentwagen was in gebruik vergelijkbaar, maar is ontwikkeld uit de boerenwagen.

Vigilante met blinde zijpanelen en ramen in de portieren en voorin. Het raam achter de koetsier kon je laten zakken. De vigilante werd gereden met twee paarden.

Sociable voor vier personen. De sociables die in stalhouderskringen gebruikt werden waren meestal voor acht personen. Ze hadden vaak een afneembare kap, soms met losse oprolbare zeiltjes.

Bij de oudste types stapte je in aan de voorkant door een halve zitting op te tillen, later kwamen er lage zijportieren.

Voor begrafenissen was er een lijkkoets.

In het kasboek wordt verder nog de afkorting wag. gebruikt (bijvoorbeeld: “wag. 2 pers. getoerd”). Dit kan gewoon wagen of misschien wagonnette betekenen. En ook vr.w. komt voor wat wel vrachtwagen zal betekenen. Voor vracht had de stalhouderij ook een bakwagen die kon kiepen en waar ze bijvoorbeeld mest mee vervoerden. Verder een langewagen, bijvoorbeeld voor hout, en een rolwagen.

Burgemeester, dokter en notaris

Er zijn algemene pagina's met 'diverse debiteuren' maar vaste klanten hebben in de administratie hun eigen pagina's.

Direct op de eerste folio vinden we “den Wel Ed. Heer C. van Lennep”, Cornelis van Lennep, burgemeester van Heemstede van 1856 tot 1874. Hij woonde in het huis Welgelegen op de Herenweg, hoek Koediefslaan. Van Lennep maakt kleine ritjes met de vigilante: naar de kerk, naar Haarlem of Bennebroek, naar 'het spoor', het raadhuis of gemeentesecretaris Dirk Wolbers, zelf eveneens vaste klant van de stalhouderij. Ook gaat hij af en toe naar de “binnensociëteit” of het theater, één keer specifiek omschreven als “Comedie Beets”. 'Het spoor' was in die tijd station Vogelenzang of Haarlem, want Heemstede had nog geen station of stopplaats. Naar Vogelenzang kostte f 1,30 met de tol erbij (f 2,60 voor brengen en halen). Een enkel ritje van of naar Haarlem kostte 1 gulden, later f 1,10.

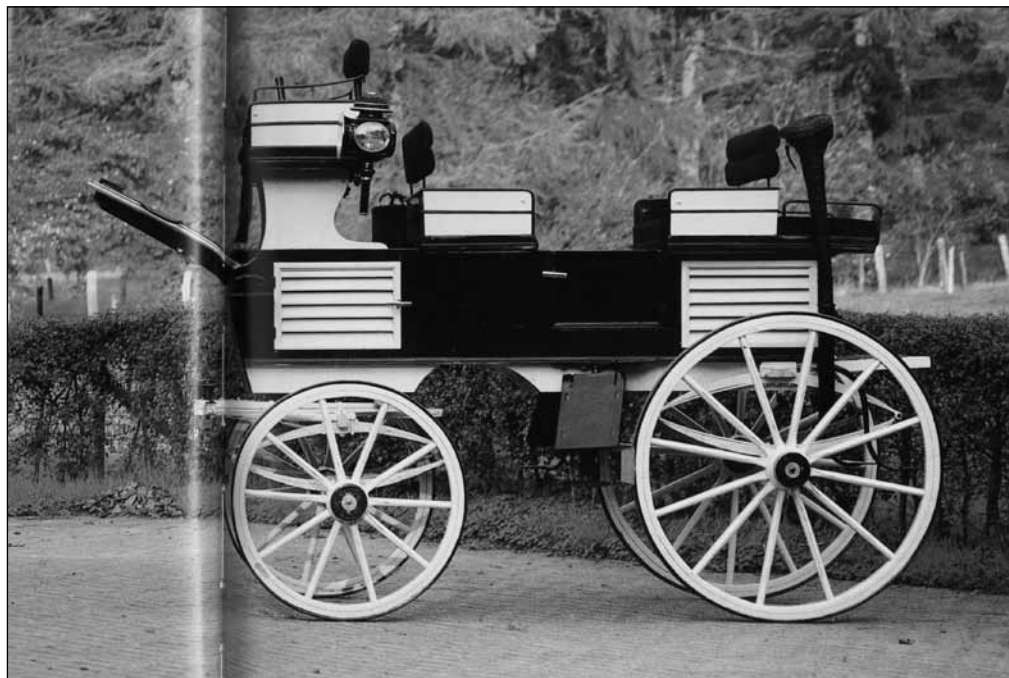
Aernout van Lennep, de oudere broer van de burgemeester en enige tijd ook gemeenteraadslid, komt vanaf eind juli 1870 in het klantenbestand voor. In 1870 betrok hij het Huis te Manpad als buitenverblijf. Hij maakt meteen veelvuldig ritten met de vigilante: naar Haarlem, Bennebroek, Oud Berkenrode en naar het spoor. En in september gaat hij jagen. Op 3 en 7 september staat er: ‘jagt gebr. en terug geh.’, op 17 september

“jagt gebr. agter Leiduin”. Een andere vaste klant was notaris en oud-burgemeester Jan Dolleman. Naast ‘gewone’ ritjes staat ook vermeld: “comm. gereden” en “visites gereden”. Visites doen in eerste instantie aan een dokter denken, maar het komt bij meer personen voor. Waarschijnlijk werd het bezoeken van een aantal personen in één rit ook visites rijden genoemd. Commissies rijden zal het afleveren van officiële stukken geweest zijn. Overigens was er wel een dokter die regelmatig z’n visites met een vigilante van de stalhouderij reed, namelijk dokter G. Hoffmann. Het kostte per dag 5 gulden, maar er staat niet bij hoe lang de dokter dan op pad was. Dokters hadden in die tijd ook wel hun eigen rijtuig en paard.

Tot de clientèle behoorden ook enkele katholieke geestelijken: “den Wel Eerw. Heer A.J. van den Akker”, deken in Haarlem (in 1879 zou hij het kerkhof in Heemstede plechtig inwijden), J.C.H. Muré, van 1867 tot 1875 pastoor van Berkenrode en daarvoor leraar op het seminarie Hageveld, pastoor Pronk en de “Zusters van Liefde”. De Zusters van Liefde van Onze Lieve Vrouw Moeder van Barmhartigheid waren van 1845 tot 1966 gevestigd aan het Spaarne 89 in Haarlem. Het klooster had de heilige Veronica als beschermheilige. Ze waren vooral werkzaam in het onderwijs. De zusters uit Haarlem gingen regelmatig op bezoek bij de zusters in Amsterdam in de Passeerdersstraat. De ritjes met de vigilante gaan naar het spoor, dus ze zullen hun reis dan per trein vervolgd hebben. Ook voor het kerkbestuur, vermoedelijk van de hervormde kerk, en het ‘zendingsgenootschap’ worden ritten uitgevoerd.

De freule naar Zandvoort

“Den Wel Ed. Heer Taats van Amerongen” is waarschijnlijk Baron Jacob Nicolaas Taets van Amerongen, in 1863 getrouwd met Cornelia van Lennep. Taets van Amerongen maakt,

Char-à-bancs uit de laatste helft van de 19e eeuw, mogelijk zelfs uit begin 1900. Stalhouderijen gebruikten de wagen voor het vervoer van gezelschappen. De lichte typen kunnen met twee paarden gereden worden, de zware met vier.

soms in de vigilante maar meestal met “een wagentje”, ritjes naar Ipenrode, Leyduin, Haarlem en Amsterdam en ook naar de kerk. Apart vermeld staat in augustus-september 1868 “Voor de Freule” 21 maal naar Zandvoort en terug voor f 2,50 per ritje. (1868 was volgens het KNMI een hete zomer, dus de freule zal in Zandvoort verkoeling gezocht hebben.) Op 22 mei 1868 staat genoteerd “een paard gestald en gevoerd, f 1,25”. Verder kom je onder meer de namen J.C. Mun(c)k en J. Wolbers tegen, beiden oud-gemeenteraadsleden, en “den Wel Ed. Heer Smit”, mogelijk notaris W.H. Smit. Mun(c)k laat in januari en februari 1868 een aantal dagen hout rijden met de “langewagen naar Berkenrode” en ook “van Manpad en Berkenrode”. Gaat het om hakhout of hebben we toch te maken met iemand van de aannemersfamilie Munck en is het hout voor een verbouwing? In de zomer maakt Munck in gezelschap van anderen ook recreatief wat ritten met de sociable of een tentwagen. De duurste rit is “door de Meer naar Alphen, over Leiden terug” voor 14 gulden.

“Den Weled. Hr P. Grobbe” (later ook één keer Grobbée gespeld) gaat met de vigilante naar het spoor, naar Haarlem, naar de komedie en de sociëteit, maar laat ook mest en turf rijden. In 1868 laat hij 4 maanden lang een ezel stallen en voeren voor 20 gulden per maand. Een beetje raadselachtig staat ook een jaar lang vermeld “Huishuur Postlust”, f 137,50 per 3 maanden. Deze post staat niet in de kolom waarin de verdiensten van de stalhouderij staan en is er ook niet mee verrekend. In de zomer gaat Grobbe een paar keer met gezelschap op stap, bijvoorbeeld “een sociable over Bennebroek, Overveen en Bloemendaal naar Velserend, over Santpoort en Haarlem terug” voor de somma van 7 gulden of met een vigilante met bagage naar Zandvoort, inclusief de tollën f 2,80 per keer.

De tentwagen is begin 19e eeuw ontwikkeld uit de boerenwagen. Dit is een Utrechtse tentwagen met oprolbare zeiltjes, zonder deuren.

Incidentele klanten en ritten

Stalhouderij Het wapen van Heemstede stond nog op de nota's toen de stalhouderij al lang van Van Schagen was.

Er waren ook veel mensen die zich waarschijnlijk maar af en toe een rijtuig konden permitteren. Bijvoorbeeld als ze een kindje lieten dopen en triest genoeg ook om een kind te begraven. Van begrafenissen zijn er

niet veel vermeldingen. Op 5 juni 1869 “Van Honschoten, Lijkkoets en 2 vigilantes” (f 12,-); op 21 januari 1870 “Herders, Lijkkoets, rouw en tol (f 15,-) (zelfs een rouwstoet moest dus tol betalen); op 23 april 1870 “begrafenis Koppiers” (f 13,-) en op 21 december 1871 “De Man, Lijkkoets en 5 volgrijtuigen” (f 32,60). Ook trouwerijen zijn niet vaak genoteerd, hoewel op 20 augustus 1868 acht rijtuigen voor Van Houten (80 gulden) heel goed een bruiloft geweest kan zijn en verder komen we nog vier bruiloften tegen, bijvoorbeeld op 23 juni 1869 “Arie, trouw ger.” (f 14,-).

Leen van der Weiden huurde op 7 mei 1870 voor 3 gulden een vigilante voor een “kind aannemen” (eerste heilige communie) .

Een leuke post is die op 15 augustus 1868. Dan brengt een koetsier oesters naar de sociëteit. De rit kost twee gulden, de oesters vermoedelijk meer.

Gerrit Willink van het Huis te Bennebroek had vast en zeker zelf een of meer eigen rijtuigen. Hij maakt op 28 januari 1870 voor 10 gulden gebruik van twee paarden van de stalhouderij voor een rit naar zijn huis Oud-Poelgeest bij Oegstgeest. Ook andere klanten huren af en toe een paard.

Nog veel meer namen

Uiteraard zijn niet alle namen makkelijk ‘thuis te brengen’. (Mogelijk is niet alles goed gespeld of door mij goed gelezen.) Tot de vaste klanten behoorden naast de eerder genoemden, de “Wel Ed. Heren” W. Breed en J. Breed (in 1871 ook Mej. dew. J. Breed), Boele, C. Commelin, J. Commelin, Everard, Kalf, T.H. Koppiers, J. Kraayenbelt, van Krieken, van Leunen, Joh. Lingeman, Maes, Matthes, Rauws, Schuver en Scholte.

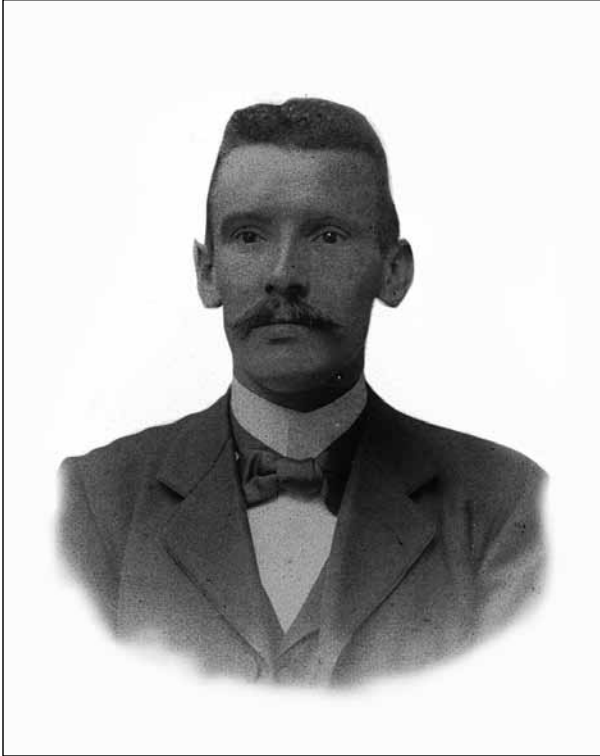
Verder de heren J. Kolk, J. Niesten en (samen genoemd) de heren Peperkorn en V.d. Horst. Verder mevrouw (van) Boetzelaar, mevrouw Kerkhoven en Mevrouw dew. Kervel (misschien de weduwe van Jacobus Kervel, koopman in Batavia, die op Berkenrode aan de Herenweg woonde).

Bij de ‘diverse debiteuren’ zijn enkele veel voorkomende namen: Beelen, A. Crommelin, Maan Crommelin, Fr. Dolleman, juffrouw Hano, Hano Malefijt, Hembus, Herders, Van Hon(d)schoten, A. v.d. Horst, J. v.d. Horst, Huig, Le Jeune, Langelaan, mevrouw A.L. van Lennep en Antje van Lennep, juffrouw Pe(e)perkorn, Prins, Roest, Smit, dew. Veld, Visser, Vorstman, A. van der Weiden, L. van der Weiden, Weyerman en de tolbaas.

Jaaropbrengst

Op veel plekken is juist bij de optellingen van een jaar het onderste deel uit de pagina gescheurd. Voor 1869 zijn de totale opbrengsten echter keurig op één pagina genoteerd. Voor de diverse debiteuren is dat voor een heel jaar f 1384,61, met alle vaste klanten erbij komt het bedrag op f 3869,79. De meeste inkomsten komen van dokter Hofmann (f 315,-), de heer Schuver (f 219,35) en de heer Matthes (f 208,40).

Melkhandel C. Prins

C.J. Prins (1876-1928), waarschijnlijk rond 1907, toen hij trouwde.

Direct aansluitend op de administratie van de stalhouderij volgen elf pagina's met aantekeningen van de melkhandel Prins, lopend van september 1927 tot maart 1929.

C.J. Prins (1876-1928) opende zijn zaak in 1925. Hij was toen 49 jaar. Na zijn huwelijk in 1907 was hij eerst ongeveer acht jaar conciërge van het Verenigingsgebouw aan de Herenweg. Daar woonde hij ook en werd zijn oudste zoon Jan geboren. Daarna verhuisde het gezin naar Hoofddorp en ging wonen naast de kerk aan de Kruisweg waar Prins aan de slag ging als koster. In 1924 keerden ze terug naar Heemstede en was hij korte tijd koster van de Bavokerk. In die tijd kocht hij bij boer Jansen een melkquotum om een melkwijk op te bouwen. Jansen had zijn land waar later het ziekenhuis en de Händellaan

en omgeving gebouwd zouden worden. Het was in die tijd zo geregeld dat boeren die hun bedrijf binnen de grenzen van een stad of dorp hadden, het recht hadden om daar een bepaalde hoeveelheid melk te verkopen. Dat recht kon verkocht worden aan anderen, in dit geval aan Prins. Extra melk kocht Prins van boer Meiland op de Vogelenzangseweg en Van der Bor in de Haarlemmermeer (hoek IJweg-Bennebroekerweg). De melk haalde hij met de hondenkar. De melkhandel heeft Prins zelf maar kort mee mogen maken, want hij overleed op 19 november 1928. Van toen af aan stond op de winkeldeur "Wed. C. Prins" (zie ook HeerlijkHeden 139).

Het kasboek geeft de inkoop van artikelen voor de winkel aan. De boter kwam van C. Langeveld uit Lisse, steeds 1/3 (vat?) per drie of vier dagen voor een bedrag dat varieerde tussen de 100 en 120 gulden. De kaas kwam van kaashandel J. Broere uit Lekkerkerk en kostte zo'n 75 cent per pond. De eieren kwamen van D. Enthoven. Als adres staat erbij L. Heerenstraat 30 in Haarlem maar Bennebroek wordt later ook vermeld. Er gaan heel wat eieren doorheen: 500 per 3 à 4 dagen. Ze kostten in de zomer

tussen de 6 en 8 cent per stuk, in de winter kon dat oplopen tot 12,5 cent per stuk. Er is een pagina met een paar maanden inkoop van melk bij A.A. van der Weiden op het Donkere Spaarne 48 in Haarlem.

Een stuk verderop is er nog een pagina Diversen, waarop behalve de inkoop van eieren bij H. Visser (of is het verkoop?) ook twee heel andere posten vermeld staan: een verzekering bij De Philantropo en tandartskosten.

Veel meer valt er over deze pagina's eigenlijk niet te vertellen.

Klokken luiden en koeien melken

Dan is het boek tenslotte nog gebruikt door een onbekende derde die met potlood schrijft in een wat onbeholpen handschrift met héél veel spelfouten. Hij is in 1888 achterin het boek begonnen en de aantekeningen gaan door tot 1905. Het lijkt erop dat hij van alles vervoert: turven, kolen, mest, grint en rogge. Ook brengt hij blijkbaar schapen van de ene plek naar de andere en doet hij iets met paarden (voeren? verzorgen? berijden?). Jaarlijks komt in juni de post "gras voor Berkhout" voor. Dat zal wel het maaien van gras geweest zijn. Hij krijgt er 12 gulden per week voor. Ook melkt hij koeien voor diverse mensen. Hij meldt hoeveel kan melk de opbrengst is en soms ook biest (1 kan = 1 liter). Geleidelijk aan komt er ook werk voor de pastorie bij, vanaf 1893 het luiden van de klokken voor 25 cent per keer. Dat klokkenluiden gebeurde drie keer per dag.

Vanaf juli 1899 lijken de aantekeningen door iemand anders gemaakt te zijn. Het is iets netter geschreven en nu zonder spelfouten. De werkzaamheden blijven wel ongeveer hetzelfde. Vanaf 1903 is er afwisselend een blad met 'diverse debiteuren' en 'pastorie'. Voor de pastorie worden ook graven gemaakt en gedicht en wordt het groen in de kerk verzorgd. In 1904 en 1905 worden er, behalve de werkzaamheden voor de kerk, ook veel wagens mest weggebracht.

Volgens Kees Prins is het niet zijn grootvader die deze aantekeningen maakte. Het gaat om de periode 1888-1905. In 1888 was zijn grootvader 12 jaar, in 1905 27. Er is van hem wel een bon uit 1903 bewaard gebleven met werk voor "den Zeer Eerwaarde Heer Pastoor". De werkzaamheden bestonden uit hout hakken en stapelen, klokken luiden en een aantal keer 'halve dag gewerkt'. Het zou op zich niet onmogelijk zijn dat C.J. Prins wel degene is die alles opgeschreven heeft; dat hij de eerste jaren nog niet goed kon spellen en mooi schrijven en dat hij dat later wel geleerd heeft. Kees Prins gelooft niet dat dit zo is en we zullen er wel nooit achter komen. Het is in ieder geval een grappig gegeven dat door toeval verschillende gebruikers in één boek bij elkaar zijn gekomen en daar moeten we het mee doen.

Marloes van Buuren

Met dank aan Jaap van Schagen en Kees Prins.

Eigentijdse restauratie koetshuis Van Schagen

In de zomer van 2010 vond een restauratie plaats van het koetshuis van Van Schagen. De breedte van het koetshuis is nu weer zoals het ooit gebouwd werd. Het geval wil dat destijds de wand aan de straatzijde direct aansloot aan de Achterweg. Bij toename van het verkeer ontstond een wat gevaarlijke situatie omdat een trottoir ontbrak. In overleg met architect Cees Dam werd in 1966 besloten een looppad te maken in het deel van het koetshuis aan de straatzijde. Een fraaie en doeltreffende oplossing waarvoor de eigenaren van Schagen en Bader een stukje koetshuis afstonden. De gemeente legde een klein stukje trottoir aan om de doorloop te kunnen bereiken. De voetganger kon vanaf het overdekte looppad een blik werpen in de showroom van het garagebedrijf. In 1973 heeft de gemeente door rioolwerkzaamheden alsnog langs de hele lengte van het koetshuis een breder trottoir aangelegd. Dat voldeed tot 2010. Toen ontdekten hangjongeren de ruimte, met alle gevolgen van dien. Het ging de kant op van 'hanggoot' tot 'plaspoot'. De vrees was dat dit alleen maar erger zou worden als er mogelijk op de begane grond van het voormalige Wapen van Heemstede twee cafés zouden komen, zoals toen de bedoeling was. Opnieuw werd dus contact opgenomen met de architect met als resultaat dat het looppad weer bij het koetshuis werd getrokken. Een klein stukje pad is in stand gebleven voor een zijingang naar het koetshuismuseum. En zo is door een geslaagde eigentijdse restauratie, met fraaie moderne beglazing, na ruim vijftig jaar alles weer in oude stijl teruggebracht.

Cees Peper

Zijaanzicht nieuwe situatie bij Van Schagen aan de Achterweg. (Foto: Cees Peper, 2010)

VERBORGEN IN BOEKEN: EEN VERVOLG

In HeerlijkHeden 145 zette Lambert Hermkens, lid van de Kennemer Ex libris Kring, de hem bekende Heemsteedse makers en naamgevers van ex librissen voor ons op een rijtje, uiteraard geïllustreerd met fraaie voorbeelden. N.a.v. dit artikel ontving hij diverse telefonische en schriftelijke reacties die in deze tweede bijdrage aan de orde komen. Hans Krol leverde aanvullende informatie plus een aantal afbeeldingen van ex librissen.

Om te beginnen een correctie op mijn vorige artikel: Olga Lohman is geboren in 1947 en niet in 1937. Zij maakte meerdere ex librissen, o.a. voor mij en ook twee verschillende voor Prof. Dr T.J. (Theo) Veen (1943-2005, vanaf september 1975 verbonden aan de vakgroep rechtsgeschiedenis van de Universiteit van Amsterdam, en vanaf november 1995 hoogleraar rechtsgeschiedenis). Hij woonde in Heemstede.

Heemsteedse naamgevers

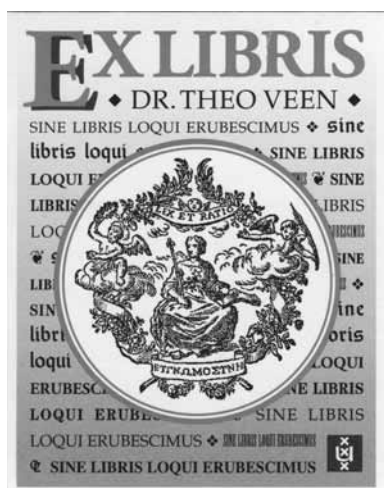
(Wanneer het er niet bij vermeld is, is mij onbekend wie het ex libris gemaakt heeft.)

Hendrik Andriessen (Haarlem 1892-1981) was componist, organist en musicoloog. Hij woonde de laatste jaren van zijn leven in serviceflat De Burghave. Zijn ex-libris is vervaardigd door de Limburgse kunstenaar Charles Eyck.

W.H. Bierman (1904-1969) was KNO-arts in Haarlem en was goed bevriend met Jan van Krimpen. (Zijn zoon zei 'oom Jan en tante Toos' tegen hem en zijn vrouw.) Van Krimpen maakte voor Bierman een ex libris, gedrukt bij Enschedé.

W. Bosch woonde in de Hendrik de Keyserlaan, was een groot boekenliefhebber en was adjunct-directeur van de vroegere handelsfirma Blikman en Sartorius.

Arthur van Cleef (1904-1986) woonde in Heemstede en was o.a. directeur van de Haarlemse Pyjama-fabriek. Mogelijk is zijn ex libris gemaakt door Lily van Cleef-Simon (1909 -2004).

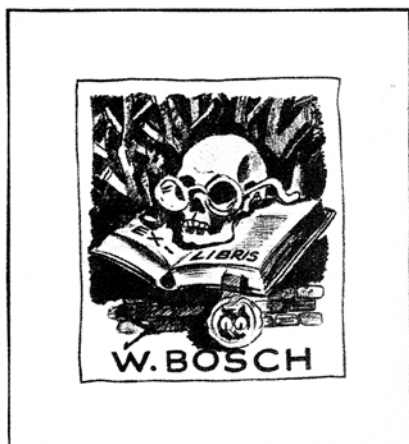

De schrijfster Hella Haasse (1918) heeft enige tijd in Heemstede gewoond. Op haar ex libris staat een klassieke tempel met een spreuk van Seneca: 'het goddelijke gemeten hebbend, moge ik weten dat al het andere slechts gering is'.

Op het ex libris van neuroloog R. (Ruud) M.C.M. Janssen staan Cosmas en Damianus, patroonheiligen van artsen, apothekers en andere beroepen uit de medische sector. Hun feestdag valt op 26 september.

Wim Jong (1905-1987) had contact met kunstenaars als Theo van Doesburg(1883-1931) en Bart van der Leek(1876-1958).

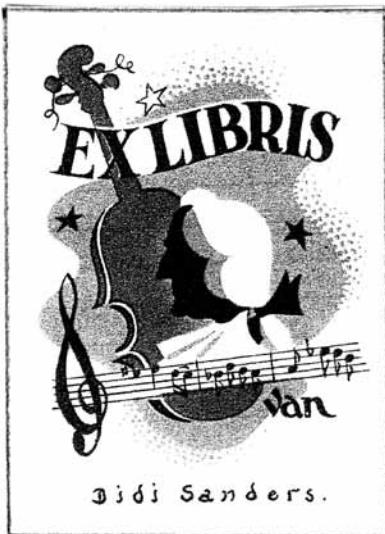
J.C. Ketner was eerst edelsmid, later bibliothecaris van de Pedagogische Academie in Haarlem. Hij was christelijk, zoals ook uit zijn ex libris blijkt.

C.R. Post tekende voor zichzelf een ex libris in 1947 en liet daarvan een cliché maken bij Enschedé-Drukwerk bij Van Tiel (Haarlem). Hij is geboren in 1924 in Amsterdam en woont in Heemstede. Hij studeerde geneeskunde aan de Universiteit van Amsterdam, was huisarts in Haarlem, geneesheer-directeur van het Antonie van Leeuwenhoekziekenhuis (Nederlands Kanker Instituut) en bedrijfsarts bij de Hoogovens in IJmuiden.

Harry Prenen maakte een ex-libris ontwerp voor zijn vriend Godfried Bomans die toen nog op Berkrode woonde. Afgebeeld is een sprookjesschrijver die een veer in de inktpot doopt.

Didi Sanders woonde in de Rijnlaan, was zangeres (mezzosopraan) en zangpedagoge. Haar ex libris is een zogenaamd naamloos ex libris waaraan later haar naam is toegevoegd.

De voormalige Seminarie-bibliotheek van Hageveld te Heemstede gebruikte verschillende stempels om in hun boeken te plaatsen, maar ook een typografisch ex libris Bibliotheca Hageveldensis. Bertus Aafjes (1914-1993) studeerde korte tijd aan dit seminarie. Deze schrijver van een groot en divers oeuvre had een door Charles Eyck gemaakt ex libris.

Gerlof Verwey, zoon van de letterkundige Albert Verwey (die een door H.P Berlage gemaakt ex libris bezat) woonde in de Burghave en schreef meerdere (kunst)historische boeken. Zijn ex libris is gemaakt door Anton Pieck.

J.B. de Wolf woonde in Heemstede in De Burghave en had een ex libris.

Jaco van Witteloostuyn, eigenaar van het Polyphoon-muziek antiquariaat in Heemstede, heeft een ex libris.

Ook bezit ik ex librissen van Wilfferst, Dondorp, B. Nierstrasz, C.A. Bekkering en S.G. Beckeringh.

Debora Duyvis(1886-1974) heeft vele ex librissen gemaakt, waaronder een voor de schilderes G.A. Meursinger Reynders (1890- ?) die omstreeks 1969 in Heemstede woonde.

Bennebroekse naamgevers

K.P.J. Janse heeft een ex libris waarop het dorp Bennebroek is afgebeeld.

Een eigen ex libris met heraldisch wapen had ook de heer P.N.van Doorninck (1849-1915), die van 1891 tot 1902 burgemeester was van de gemeente Bennebroek en o.a. de heerlijkheidsarchieven ordende van Bennebroek (1892) en Heemstede (1911).

Met dank aan Hans Krol voor zijn bijdrage en ook dank voor alle reacties en aanvullingen. Nieuwe informatie blijft welkom bij:

Lambert Hermkens, Voorhelmstraat 31, 2012 ZM Haarlem, 023-5321803 of 06-23852608
hermkens@hetdolhuys.nl

Lambert Hermkens

DE TIENDAAGSCHE TOCHT VAN HET INSTRUCTIE-BATALJON'

ACHTERGROND VAN DE GEDENKNAALD AAN DE BINNENWEG IN BENNEBROEK

In augustus 1916 bivakkeerde het instructiebataljon van het Nederlandse leger met een paar honderd man twee nachten op het terrein van het Huis te Bennebroek aan de Binnenweg. Koningin Wilhelmina bracht een inspectiebezoek en de dames Johanna Willink en haar dochter Arnoldine lieten ter herinnering daaraan een herdenkingsnaald plaatsen. We schreven er eerder over, maar laten nu ook de foto's zien uit het 'geïllustreerd weekblad' Panorama van 16 augustus 1916 en enkele andere knipsels.

Na J. Belonje (Nieuwsbrief VOHB nr. 53, september 1987) en M. Verkaik (HeerlijkHeden 62, november 1989) schreef ook Michel Bakker over de gedenknaald en het instructiebataljon in het boek Monumenten van Heemstede (VOHB, 2005). Op de volgende bladzijden leest u wat er in augustus 1916 gebeurde, gebaseerd op de informatie van Verkaik en Bakker, enkele gegevens van Wikipedia en de tekst in de Panorama van 16 augustus 1916.

Rijksmonumentje

U kent de kleine gedenknaald zoals de meeste mensen vast alleen uit de verte. Hij staat niet erg opvallend een stukje van de Binnenweg in het gras met een hekje eromheen. Maar het is een rijksmonument (zij het een kleintje) met historische betekenis. Johanna Willink, de toenmalige ambachtsvrouw van Bennebroek, en haar dochter Arnoldine waren zo vereerd door het bezoek van H.M de Koningin aan de troepen op het terrein van hun Huis te Bennebroek, dat ze besloten tot het oprichten van een gedenkteken. De tekst daarop luidt:

TER HERINNERING
AAN HET BEZOEK VAN
HM. KONINGIN
WILHELMINA
IN HET BIVAK VAN HET
INSTRUCTIE BATALJON
UIT KAMPEN
II AUGUSTUS 1916

Wat was het Instructie Bataljon?

Het Instructie Bataljon (IB) was een tweejarige opleiding voor jongemannen van 16 tot 18 jaar tot onderofficier (korporaal of sergeant) bij de infanterie van het leger in Nederland en het leger in de Koloniën. Aanvankelijk vond deze opleiding plaats bij de afzonderlijke bataljons, maar vanaf 1851 was er één Instructie Bataljon, gevestigd in Kampen. In 1877 kwam ook de officiersopleiding tot luitenant (Hoofdcursus) naar Kampen. Het IB is tot de opheffing in 1924 doorlopend in de IJsselstad gehuisvest geweest. De Hoofdcursus werd in 1923 ondergebracht bij de Koninklijke Militaire Academie in Breda.

BENNEBROEK

No. 7
(65-66)

16 AUG.
1916

AFZONDER-
LIJKE
NUMMERS
12 1/2 CENT

Panorama

GEILLUSTREERD WEEKBLAD

A. W. SIJTHOFF'S UITGEVERS MAATSCHAPPIJ LEIDEN

ABON-
NEMENT
PER
KWARTAAL
f 1.50
PER WEEK
12 CENT

De tiendaagsche tocht van het Instructie-Bataljon

De aankomst van de deelnemers in het bivak te Bennebroek.

Door een aantal korporaals van het Instructie-bataljon te Kampen is, onder bevel van kapitein J. Van Kaathoven, 'n tiendaagschen marsch, met oefeningen onderweg, gehouden door een gedeelte van Nederland. Donderdag 3 Aug. begaven zij zich per trein van Kampen naar Amersfoort en lot Zaterdag 12 Augustus werd de tocht aldus genomen: te voet v. Amersfoort naar fort Blauwkapel, Bodegraven, Zoetermeer, Scheveningen, Den Haag, Leiden, Bennebroek en Haarlem, en voorts per Spoor van Haarlem naar

De Koningin onderhoudt zich met de officieren van het bataljon.

Amsterdam en van de hoofdstad per boot naar Kampen. Een mooie tocht dus! Vanuit Leiden, waar de manschappen bij de burgers werden ingekwartierd, en waar hun een gastvrij onthaal werd aangeboden, vertrok de troep Vrijdag naar Bennebroek, waar in tenten werd bivakkeerd. Om vijf uur kwam H.M. de Koningin in het bivak, waar Zij de troepen inspecteerde. H.M., die zich geruimen tijd met de officieren van het bataljon onderhoudt, loonde Haar groote tevredenheid over de prestaties van den troep.

Het nandragen van de bossen stroo voor het nachtleger.

(foto's H. Jonker & Zn.)

Tocht naar Bennebroek

De militairen die in Bennebroek bivakkeerden waren 320 "tot korporaal aangestelde volontairs" van het Instructie Bataljon uit Kampen met hun officieren. Het bevel werd gevoerd door kapitein J. van Kaathoven. De militairen waren op 3 augustus vertrokken per trein van Kampen naar Amersfoort. Vandaar te voet naar Blauwkapel bij Utrecht en verder via Bodegraven, Zoetermeer, Scheveningen en Den Haag naar Leiden.

De Panorama schrijft op 16 augustus: "Vanuit Leiden, waar de manschappen bij de burgers werden ingekwartierd, en waar hun een gastvrij onthaal werd aangeboden, vertrok de troep Vrijdag naar Bennebroek waar in tenten werd gebivakkeerd." In de Kamper Courant van dezelfde dag staat: "De Vrijdag bracht een marsch door de prachtige dorpenreeks van de Geest, door Oegstgeest, Sassenheim en Lisse naar Hillegom, waar een (vrij vermoeiende) oefening werd gehouden tegen afdeelingen van het 10de uit Haarlem, doch de daarop volgende rust deed de vermoeienis spoedig wijken en bovendien werd het daarna nog volgende deel van den marsch (naar Bennebroek) opgevroolijkt door de muziek van het 10de. Bij het Huis te Bennebroek was een prachtig hooggelegen en belommerd terrein door mevrouw Willink bereidwillig afgestaan voor het bivak en deze dame gaf nog meerder blijk van haar vriendelijk belangstelling door aan kapitein Van Kaathoven bij aankomst een flink bedrag ter hand te stellen voor een extra-onthaal. (...) Aan den nu volgenden maaltijd werd, ondanks de bijzondere vraag der jonge magen, dien middag niet de gebruikelijke eer gegeven, want allen verkeerden in groote spanning van wat de dag verder nog brengen zou." De koningin zou om 5 uur arriveren.

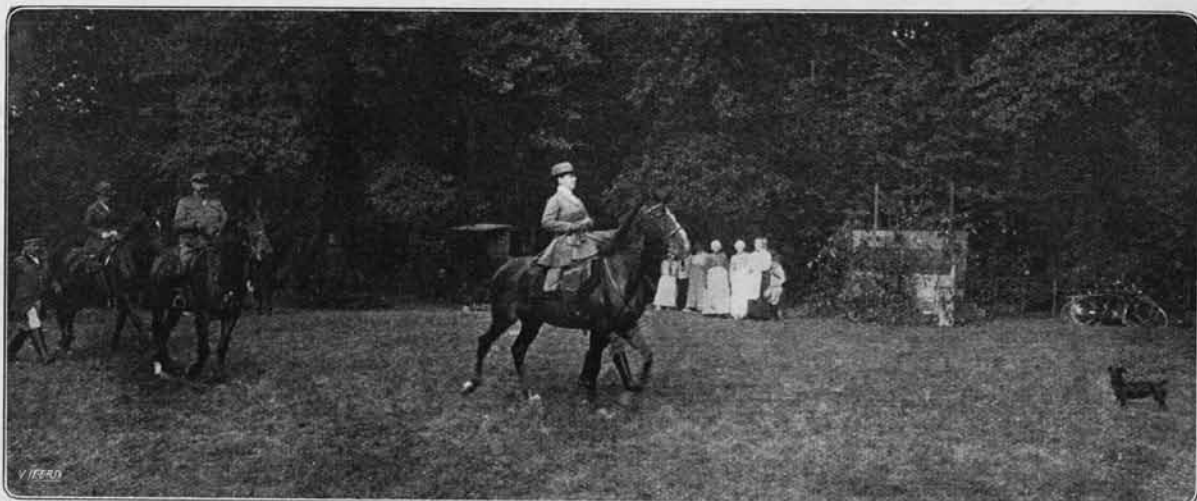
Hoe verliep het bezoek van de koningin op 11 augustus?

In de Haarlemse krant waren in de voorafgaande dagen berichten verschenen over de troepenverplaatsingen en het bezoek van de koningin. Op de Binnenweg zag het zwart van de mensen. Voor de bejaarden uit het vlakbij gelegen Hofje Van Verschuer Brants (toen nog Stichting geheten) was een speciale plaats langs de Binnenweg gereserveerd. Door de enorme drukte was de trambaan versperd. De machinist maakte zich daarover niet al te druk: hij wilde van deze gebeurtenis ook wel getuige zijn.

De Haarlemse krant vermeldt dat de koningin bij de gemeentegrens uit de auto "te paard was gestegen" en zo, in amazonezit, met haar gevolg over de Binnenweg het bivak was binnengereden. Gekleed in een "grijsgroen rijkleed" werd Hare Majesteit over het terrein

1916

DE PRINS.

Foto

H. M. De Koningin begeeft zich langs het front van het opgestelde Instructie-Bataljon en neemt de primitieve bivakrichtingen in oogenschouw.

(Jonker.

rondgeleid, voorgesteld aan de officieren en inspecteerde ze de troepen. De Kamper Courant schrijft: "En ja, juist was het eten afgelopen, toen de Koningin verscheen, te paard en vergezeld van een hofdame en van generaal-majoor graaf Schimmelpenninck. Nadat de officieren door kapitein Van Kaathoven waren voorgesteld, wandelde H.M. tusschen de tentjes door langs de rijen daarvoor geplaatste manschappen en monsterde de gebruijnde jongenskoppen met vriendelijk oog. (...) Onmiddellijk werd nu een halve cirkel geformeerd en met begeleiding der kapel tweestemmig gezongen: 'Wij willen Holland houden' en 'O, schitterende kleuren'; beide liederen door de hooge bezoeker zelve aangewezen. Dat de zang in den smaak was gevallen, bleek uit het verzoek nu nog te mogen horen het 'Wien Neerland's bloed'. De Koningin, zichtbaar getroffen, trad op den heer Disma toe en betuigde hem haar ingenomenheid met het gehoorde, waarna zij links en rechts de jongens toeknikte. Na zich nog met enkele aanwezigen onderhouden te hebben nam H.M. met een handdruk afscheid van den commandant en steeg weer te paard, doch gaf den wensch te kennen, alvorens te vertrekken, nog eenmaal allen te begroeten. In enkele seconden was de hele troep op lange rij geschaard, waarlangs de Koningin nu langzaam voortreed, en daarna zou Zij gaan. Maar op dit moment barstte spontaan een 'Leve de Koningin!' los, waarop H.M. opeens haar paard deed omzwenken en ten dank vriendelijk lachend neigde en nog eens neigde, waarna Zij haar weg vervolgde. Deze ontmoeting met de Landsvrouwe heeft zonder twijfel op de jonge soldaten een diepen indruk gemaakte en de herinnering aan dat uur te Bennebroek zal hun zeker lang bijblijven."

Afscheid en terugtocht naar Kampen

Voor haar vertrek van het terrein had de koningin nog een "minzaam onderhoud" met Johanna Willink en haar dochter Arnoldine. Ook van burgemeester Van Schuijlenburg nam zij afscheid. Hij was van zijn vakantieadres in Noordwijk gekomen om het gebeuren mee te maken. De militairen bleven nog één nacht in het kampement. Op 12 augustus werd de mars voortgezet naar Haarlem, waar ze op de trein naar Amsterdam stapten. Het laatste deel van de tocht, van Amsterdam naar Kampen, ging per boot over de Zuiderzee.

Marloes van Buuren

HISTORISCHE ACTUALITEITEN

Archiefaanwinsten

- * Ontvangen van professor K. Doornbos: Gedenkboek van het 5-jarig bestaan van den Kunstkring Heemstede, 1932 (56 blz.). Voorwoord door voorzitter Theo van Reijn.
- * Toegezonden door Kees de Raadt: 1) pocket 'Laten we 's kijken', reclame-uitgave van Vogel Optiek, Binnenweg 14, Heemstede; 2) Verkoopcatalogus van Simonis & Buunk (najaar 2010) met afbeelding doek Bollenveldjes uit circa 1920 door kunstschilder Herman Kruyder (1881-1935). Hij werkte van 1919-1923 in Heemstede en woonde vervolgens tot 1927 in de toen nog vrijwel onbebouwde en onbestrate Kleine Sparrenlaan in Bennebroek. Bij dezelfde kunstfirma in Ede is een olieverfdoek van Anton L. Koster (1859-1937) te koop: Velden met hyacinten en rietschelven bij Heemstede.
- * De heer Peter Nan wees op voor Heemstede interessante zaken in bronnen van het Geneeskundig Staatstoezicht (Noord-Hollands Archief), zoals over Anthonie van Houten die zijn eigen dolle hond in 1809 dood sloeg en een pamflet waarin bewoners van Heemstede die eventueel ook gebeten zijn zich moesten melden. (Inventarisnr 87, doos 122, akte 140a vv.). Verder verslagen over de Heemstedse dorpschirurgijnen vanaf 1806.
- * Van J. Stiekema: afschrift koopakte uit 1919 van een pand aan de Drieherenlaan.
- * Knipsels van het Provinciaal Archief over Heemstede en Bennebroek (circa 1959-1989)
- * Fotoboek 'Fürstentreffen juli 2010 in Bad Pyrmont', vervaardigd door Yan de Graaff. Medio april 2011 worden het 25-jarig jubileum van officiële jumelage met Royal Leamington Spa én tien jaar vriendschapsbanden met Bad Pyrmont gevierd.
- * Van Nico Heemskerk ontvingen we de eerste steen van de villa Djokjakarta met de tekst "1887 De eerste steen gelegd door N.E.J. Smit". Achterop de steen staat in potlood genoteerd: "Djokja Carta, Kerklaan 113, gesloopt 1 Feb.-10 Oct. 1939". De grootvader van Nico Heemskerk kocht bij de sloop een aantal materialen op en ook de steen. De steen is gelegd door een dochter van notaris Smit. Het is nog niet duidelijk of dat toen al gebeurde namens Jan Mullemeister die er in 1896 na zijn pensionering kwam wonen. Hij was resident in Djokjakarta geweest en lid van de Raad van Nederlands-Indië. Het huis lag aan de Kerklaan tegenover het Schoollaantje. Mullemeister overleed in 1916. Van 1929-1931 is de villa in gebruik geweest als tijdelijke huisvesting voor twee scholen in aanbouw, de Jacobaschool en de Dreefschool.

De eerste steen van de villa Djokjakarta aan de Kerklaan werd in 1887 gelegd door de dochter van notaris Smit. Nog niet geheel duidelijk is of de latere bewoner Mullemeister het huis ook liet bouwen. We komen hier nog op terug.

De verkoopstaf van Bovema in 1955 voor het Gramophone House aan de Bronsteeweg. V.l.n.r.: Van Dapperen, Robby Ruys, Jan Wormhout, Odinoot, Aart Lamberts, Ger Oord, Eric Neumuller, Jan Ploeger, Harry Mooy, Fevesur, Jan Langhaar, George de Vries en Hans Kellerman. Uit: De Weergever, nummer 4, 2010. (Zie pag. 49.)

- * Van mevrouw L. Visser kregen we een handdoek met afbeelding van Kennemeroord, rood op een witte ondergrond.
- * Diverse mensen hebben ons de gelegenheid gegeven om bijzondere oude foto's te scannen. In de komende nummers van HeerlijkHeden zullen we een deel daarvan in diverse bijdragen graag aan u laten zien. Het gaat om foto's van de heer Dam van de Blekersvaartweg, de heer en mevrouw Voorderhaak en Co Peeperkorn (die ons ook een Bewijs van aandeel uit 1913 schonk van Stoom-, Wasch- en Strijkinrichting Peeperkorn). Remco van den Berg heeft heel attent de foto's van de Jan van Goyenstraat, waarvan hij een fotoboek samenstelde, voor ons op dvd gezet.
- * Van Hans van der Wel kregen we een bonnenboekje uit de jaren '50 van de kledingzaak Tuitel van der Wel, Binnenweg 125 (in ons boek Binnenweg & Raadhuisstraat vindt u meer over de geschiedenis van de modezaken van Van der Wel). Achterop iedere bon staat reclame voor "Heren- en Jongens costuums, Falcon-kleding, Hazewind jongenskleding, Keko overhemden en sportshirts, Tweka zuiver wollen artikelen en Milock sokken". En: "Onze maatafdeling vervaardigt voor U uit de beste Engelse stoffen een eerste klas maatcostuum".

Diverse publicaties

- * In het personeelsblad van de gemeente Heemstede Vit@, september 2010, is in de rubriek 'Uit den ouden doos' een bijdrage opgenomen over geluidsoverlast van bellende koeien, als ingezonden stuk oorspronkelijk gepubliceerd in het Haarlems Dagblad van 19 oktober 1921:
 "Aan den Binnenweg, ter hoogte van de Kastanjelaan, ligt een stuk weiland en daar lopen koeien in van den heer Jansen uit de Zandvoortse laan. En die koeien zijn deze dagen behangen met bellen. Nu is dit geklingel heel aardig. Maar als bewoners van

de Eikenlaan kunnen we er des nachts niet van slapen. De koeien kunnen dicht bij de huizen komen van de Eikenlaan en dan is dit bellen erg vervelend. Ik heb gehoord, dat de bedoeling is, om al die koeien bellen aan te hangen van verschillende klank. Dan geloof ik dat onze kinderen ook wel gaan bellen en zullen er wel meer Eikenlaanbewoners gaan klagen. We hopen dat de bellen weer afgedaan zullen worden, opdat we weer rustig kunnen slapen.

Een bewoner van de Eikenlaan.”

- * De Kamer van Koophandel Amsterdam heeft recent een advies uitgebracht: 'Positionering voor het winkelgebied Binnenweg-Raadhuisstraat'. Gewezen wordt op de variëteit in het winkelbestand (ruim 140 zaken), op het gegeven dat geen winkelstraat in Nederland zoveel landelijke prijswinnaars in hun branche kent en dat de persoonlijke klantbenadering een regionale aantrekkingskracht heeft. Het rapport doet echter ook aanbevelingen het winkelbestand uit te breiden ten koste van woningen. Een zorgelijke ontwikkeling. Het bestuur onderzoekt wat precies de bedoelingen zijn en zal daar met de KvK en de gemeente overleg over voeren. Het rapport is te raadplegen via http://www.kvk.nl/download/heimstede_internet_tcm73-221570.pdf (of via onze site www.hv-hb.nl, doorklikken op 'Karakterbehoud' en 'rapport KvK').
- * Bij gelegenheid van het 25-jarig bestaan van Tennisvereniging HBC verscheen een jubileumuitgave met veel foto's en anekdotes. Het boek is voor 20 euro bij HBC te koop via c.heeremans@quicknet.nl.
- * In het tijdschrift Ons Bloemendaal (nr 2, zomer 2010) schreef Peter van der Werff het artikel 'De honden van Terra Bella; een kennel met koninklijke allure op het binnenduin van Bennebroek'.
- * Het kerstnummer 2010 van Elsevier bevat een artikel over de oudste (basis)school van ons land op dezelfde locatie, de Voorwegschool, die 380 jaar bestaat (blz. 208-212).
- * De Hartekamp Groep gaf in het najaar 2010 naar aanleiding van een fototentoonstelling

De begrafenis van oud-minister en dominee A.S. Talma in Bennebroek. Uit: Woord en Beeld, 22 juli 1916.

in het Noord-Hollands Archief een fotoboek uit 'Verbinding Verbeeld; 60 jaar gehandicaptenzorg door de Hartekamp Groep.'

* In de 'Lijst van tot levenslang veroordeelden in Nederland' van Wikipedia staan bij het jaar 1872 Pieter van Tongeren en Elisabeth Ras uit Heemstede, vanwege een afschuwelijke moord 5 december 1871 aan de Molenwerf. In Haarlems Dagblad verscheen op 20 november 2010 hierover het artikel: 'Heemstedenaar in het bijzijn van zijn kinderen op Sinterklaasavond vermoord. "Ik schiet hem neer als een kraai"' (gebaseerd op rechtbankgegevens uit het NH Archief).

* In tijdschrift De Weergever (nr 4, 2010) verscheen het slot van een 5-delige

serie over de geschiedenis van Bovema/EMI met herinneringen van directeur Hans Kellerman, de opvolger van directeur Ger Oord. Als anekdote wordt vermeld dat voor de opening van de opnamestudio in Heemstede een bedrag van 50.000 gulden naar Maria Callas moest worden overgemaakt. Haar manager zou hebben gevraagd nog even te wachten met het overmaken omdat men het geld graag buiten de gemeenschappelijke boedel wilde houden. Haar scheiding van Meneghini was aanstaande, maar ze kwamen nog samen naar Nederland voor het concert in het Concertgebouw en de openingsplechtigheid in Heemstede. Niet lang daarna trouwde Callas met Onassis.

* Van 'Warm Sounds 13', november 2005, volledig gewijd aan Bovema (deel 1) is november 2010 een herdruk uitgekomen.

* Platenmaatschappij Bovema en Ger Oord komen ook ter sprake in een nieuw boek van Harry Knipschild, die zelf jarenlang in de platenindustrie werkte. 'Money, Money, Money? Verhalen uit de popmuziek' is voor 20 euro in de boekhandel verkrijgbaar.

* Jan Schnerr: 'Groenendaal' [proza-verhaal]. Bibliotheek uitgave van Willem Snitker/Galerie de Bleeker.

* Ter gelegenheid van een kwarteeuw Kunstlijn Haarlem verscheen een op groot formaat uitgegeven Jubileumboek, voor € 19.95 te koop bij o.a. De Vishal. In het boek komen onder meer 34 in Heemstede woonachtige of werkzame beeldend kunstenaars met hun werk ter sprake en één uit Bennebroek (Ronald Vengen).

Jacob de Wit. De herfst. Grisaille voorheen boven deurpost Bosbeek.

Puttershoek: Laan van Heemstede op een Ansicht uit omstreeks 1970. Deze straat is naar Heemstede vernoemd als blijvende herinnering aan de hulp vanuit onze gemeente na de watersnoodramp van 1 februari 1953.

- * Onlangs kwam de 'Canon van Kennemerland' uit, een uitgave van HDC Media. Het is een leerzaam geschiedenisboekje met 27 verhalen over Noord-Hollands kustgebied van Camperduin tot de grens van Bennebroek met Hillegom. Prijs: € 12,95.

Biografische en genealogische informatie

- * Emeritus pastoor IJs Tuijn heeft zijn levensreis op papier gezet in een lezenswaardig boek: 'Je moet het voor ons eens opschrijven; een leven lang op reis door het bisdom Haarlem'. Voor 10 euro verkrijgbaar bij de parochiesecretariaten van de Bavokerk en de OLV Hemelvaart.
- * 'Van Linie en stamme Hueff: genealogie van het geslacht Heuff', door G.Heuff en L.M. van der Hoeven (uitgave van Verloren, Hilversum) bevat op p. 81-85 informatie over beeldend kunstenaar H.D. Heuff (1875-1945) die woonde en werkte in het pand 'De Dorstige Kuil' aan de Koediefslaan.
- * A.S. Talma (1864-1916) was een staatsman van formaat en geldt als één van de grondleggers van de sociale wetgeving in ons land. Op het laatst van zijn leven was Talma predikant van de Nederlands Hervormde Kerk in Bennebroek. Over hem verscheen een nieuwe biografie: 'De rode dominee A.S. Talma', geschreven door Lammert de Hoop en Arno Bornebroek (ISBN 9789461051103, € 24,50).
- * Ad van Unnik attendeerde ons op een zojuist verschenen uitputtende levensbeschrijving: 'Politicus uit hartstocht; biografie van Pieter Jelles Troelstra' door P. Hagen met op pagina 501 een verwijzing naar Heemstede. Gedoeld wordt op de christelijke premier Abraham Kuyper, de zogeheten 'Lintjesaffaire', en de begin 20e eeuw in Heemstede woonachtige Mathilde Westmeijer (1874-1945), wier beknopte biografie op Wikipedia is te vinden. Citaat uit het boek van Hagen: "Inmiddels [= 1909] mengde de hele vaderlandse pers zich in de zaak. Zo kwamen ook nieuwe feiten boven water, bijvoorbeeld dat Kuyper mejuffrouw Westmeijer af en toe bezocht in het logement

Het Wapen van Amsterdam te Heemstede, waar zij in die tijd woonde. Hij zou daar met hem gedineerd hebben en in de tuin gesignaleerd zijn. Dat gaf voedsel aan het - onbewezen- gerucht, dat zij zijn maîtresse zou zijn. In de pers werd Mathilde beschreven als een vrouw van losse zeden, als een 'demi-mondaine' die op grote voet leefde."

Monumentennieuws

- * De Leeuwarder Courant van 12 oktober 2010 berichtte dat in het weekeinde daarvoor een eeuwenoude vaas door vandalen van de sokkel - een gietijzeren Bonifatiuspomp uit 1884 - in de Bronlaan is geduwd, maar in oude luister wordt hersteld. Deze versierde vaas van Bentheimer zandsteen is oorspronkelijk afkomstig van buitenplaats de Hartekamp in Heemstede en dateert uit de tijd van George Clifford. De schade loopt tegen de 10.000 euro. De gemeente Dongeradeel heeft steenhouwerij Buitenpost opdracht gegeven de een paar honderd kilo zware monumentale tuinvaas te restaureren.
- * In het herenhuis Bosbeek liet eigenaar Aarnout Hasselaar in 1751 boven de deur van de salon een grisaille ofwel 'witje' van Jacob de Wit plaatsen, getiteld De Herfst. Deze grisaille is kortgeleden herontdekt op een inventarislijst van de Dienst voor 's Rijks Verspreide Kunstvoorwerpen en wordt nu geclaimd door Simon Goodman uit Los Angeles, kleinzoon van de vroegere bewoner F.B.E. Gutmann.
- * Mede op basis van het afgelopen jaar geopende Park Meermond, een natuurgebied op de plaats van de voormalige vuilstort, eindigde de gemeente Heemstede als derde in de strijd om de landelijke Biodiversiteitsprijs, georganiseerd door het Samenwerkingsverband Landschapsbeheer Nederland.
- * Op een hoog duin van de Overplaats bij de Hartekamp (nabij Hagenduin) stond sinds 1724 eeuw een speelhuis ofwel koepel opgetrokken in empirestijl, met fraai uitzicht op het Haarlemmermeer. In 1965 werd het bouwwerk door A. van Werven hersteld, maar na 1980 ruïneerden vandalen de koepel tot de fundamenteën. Landschap Noord-Holland, de huidige eigenaar van de Overplaats, heeft een prijsvraag uitgeschreven voor een nieuwe blikvanger op deze plaats. Talrijke kunstenaars en (tuin-/landschaps)architecten uit bijna het hele land toonden belangstelling, gezien de bij onze vereniging aangevraagde informatie naar de toestand in het verleden. Inlevering van een ontwerp is nog mogelijk tot 6 februari 2011. Zie: www.landschapnoordholland.nl

Europa-poster en kaart. Met deze inzending won Reijn Dirksen uit Heemstede in 1950 de eerste prijs in een internationale affichewedstrijd, uitgeschreven door de Economic Cooperation Administration (Plan Marshall Organisatie), waaraan 10.000 ontwerpers uit 18 Marshall landen deelnamen.

Folklore

* Maria Kruijswijk en Marion Nesse publiceerden het boek: 'Nederlandse jaarfeesten en hun liederen door de eeuwen heen'. Daarin staat een hoofdstuk over Noord-Hollandse oogstgebruiken. Tot in het midden van de negentiende eeuw was het in onze provincie gewoonte dat het laatste hooi en graan in een met een vlag versierde wagen naar de schuur werden gereden. Uit Kennemerland is een oogstliedje overgeleverd. Onderzoeker D.J. van der Ven ontdekte dat in Heemstede en publiceerde het in zijn 'Eten en drinken in de Nederlandse folklore' (Uitgave van de Academie van de streekgebonden gastronomie, 1987). Het luidde als volgt:

"Hooi in top
Melk in de sop
Bies in de kan
Daar komt de laatste hooiwagen an."

VOC-opvarenden uit Heemstede en Bennebroek

Eerder heb ik over het VOC-schip de 'Heemstede' gepubliceerd in ons blad (HH 36, mei 1983) en schreef Maarten Verkaik o.a. over het schip 'Bennebroek' (HH 109, augustus 2001). Ook J. van der Reep uit Voorschoten besteedde in 2003 aandacht aan de 'Bennebroek' in zijn publicatie 'Hillegom en de VOC'.

Het Nationaal Archief bewaart de meeste VOC-archieven. In de scheepssoldijboeken van de zes VOC-Kamers te Amsterdam, Middelburg, Delft, Rotterdam, Hoorn en Enkhuizen, die de basis vormden voor de personeelsadministratie, worden alleen al tussen 1700 en 1794 655.000 opvarende personen vermeld. In de periode 1633-1794 zijn tot op heden 25 mannen uit Bennebroek afkomstig geregistreerd. Daaronder drie uit één familie: Cornelis Langeveld (1713), Jan Langeveld (1745) en Willem Langeveld (1746). Uit dezelfde periode zijn nu 38 personen uit Heemstede bekend onder wie de broers Dirk en Pieter Boekhorst (1779/1780). Minder dan bijvoorbeeld Hillegom met 51 mannen en Aalsmeer met 96. Dankzij een pas gepubliceerd boek 'Aalsmeeders bij de VOC' door Jan Willem de Wijn, inclusief twee buurten, intussen uitgebreid tot 205 mensen.

Uit Berkenrode staat één persoon vermeld, een zekere Jan Tijcken, die in 1728 zijn uitreis aanvaardde op het schip Berkenrode (!). Verder worden uit buurtschap De Glip Johan Staphorst (1756) en Jan Berder (1768) genoemd.

Varia

* Het heengaan van Harry Mulisch op 30 oktober 2010 leidde tot veel publiciteit. Beeldend kunstenaar Ellen Wolff, die eerder een portretbuste van Adriaan Pauw maakte, heeft intussen een kleimodel vervaardigd van Mulisch, die van 1938 tot 1941 op de Spaarnzichtlaan 23 woonde met zijn vader en huishoudster Frieda Falk, en zijn eerste pennenvruchten kort na de oorlog publiceerde in het weekblad 'Heemsteeds Leven'. Het verhaal 'De sprong der paarden en de zoete zee' is volgens Mulisch aan dit huis gebonden.

Van 1 tot 10 augustus 1947 bevolkten meer dan drieduizend kampeeders de terreinen van landgoed Groenendaal, naar aanleiding van een door de ANWB en International Federation of Camping Clubs georganiseerde autorally. De toen 19-jarige Harry Mulisch overhandigde bij die gelegenheid aan perschef Veeninga in de theekeoepel het manuscript van 'Ik, Bubanik', dat in een bureaulade belandde en uiteindelijk pas in 1994 is gepubliceerd.

In augustus 1947 kampeerden meer dan drieduizend mensen op de terreinen van landgoed Groenendaal, naar aanleiding van een door de ANWB en International Federation of Camping Clubs georganiseerde autorally.

- * De Haarlemse woonwijk Zuiderhout, tot mei 1927 grondgebied van Heemstede, wordt momenteel bestudeerd en beschreven voor een boekpublicatie. Klaas de Jong, lid van de Historische Werkgroep Haarlem, verzamelt daarvoor documentair materiaal, anekdotes, achtergrondverhalen e.d. Zijn e-mail adres is: klaasonderzoek@gmail.com
- * In 2011 bestaat kinderboerderij 't Molentje in Groenendaal 60 jaar. Het is de bedoeling dat bij die gelegenheid een gedenkuitgave verschijnt. Verhalen en foto's kunnen worden gezonden naar Marijke Popping, Prof. Asserlaan1, 2105 TK Heemstede of naar ingrid-schenk@live.nl.

Hans Krol

REACTIES VAN LEZERS

Van meubelchits, schellenkoorden en ripsche gordijnen, HH 146

In het artikel over de herinrichting van het Huis te Bennebroek in 1861 kwamen deurknoppen 'à beguille' voor, zonder nadere omschrijving. Eén van onze lezers, de heer G. van Rhijn maakte ons erop attent dat het 'à béquille' met een q moet zijn. De Larousse Classique omschrijft deze als een deurknop waarop je moet drukken om het deurslot te openen.

Het raadhuis van Heemstede in de loop der eeuwen, HH 136 en special

In 2008 besteedden we uitgebreid aandacht aan de geschiedenis van het Heemsteedse raadhuis. De heer H.S.M. Kruijer maakt ons onlangs attent op een vergissing. Over de spreuk boven de vroegere raadszaal, tegenwoordig trouwzaal, schreven wij: "Boven de toegang is een oud-Nederlandse spreuk naar de Romeinse redenaar Seneca te lezen: 'Als er geen wijze raetslagen en zijn, vervalt 't volk'. In moderner Nederlands: 'Als beleid ontbreekt, komt 't volk ten val'." De heer Kruijer wijst erop dat de spreuk voorzien is van de verwijzing 'prov. XI-14' ofwel Proverbia (boek der Spreuken) 11,14. Kruijer: "Mijn Willibrord-vertaling (Katholieke Bijbelstichting, 1975) geeft de eerste helft van dit vers als volgt weer: 'Waar beleid ontbreekt, gaat het volk ten gronde'. Ik merk op dat de tweede helft de oplossing biedt: 'Maar het volk wordt gered als er veel raadgevers zijn.'" Hans Krol bevestigt dat de heer Kruijer gelijk heeft en dat de spreuk ook als zodanig vermeld is in het standaardboek van mr. H.E. Phaff, Raadhuis-spreuken ('s-Gravenhage, 1983). Er zijn overigens wel citaten van Seneca aangewend in raadhuisen, o.a. in Deventer, Gouda, Naarden en Weesp.

Binnenweg & Raadhuisstraat, Van 'wildernisse' tot winkelstraat

De heer Leo M. de Graaff uit Haarlem wees ons erop dat het fotobijschrift bij de foto achterop ons boek Binnenweg & Raadhuisstraat niet klopt. Café de Kastanjeboom was op de Binnenweg en niet in de Raadhuisstraat. De Graaff: "Ik ken dat café nog erg goed omdat ik daar elke dag voor de werknemers van het bedrijf waar ik in de zomer van 1964 ging werken koffie ging halen. Ik was toen 17 jaar en als jongste bediende komen werken bij de Technische Groothandel Gedeha NV, Binnenweg 72C. Enkele malen per dag liep ik door de toegangsweg langs aannemersbedrijf Piet Leuven, lasser Welters en de stallen, waar toen nog paarden van Melkhandel Jansen stonden. Ik ging niet door de deur van de slijterij maar nam de zijingang naar het café. Daarnaast zat toen al de kleine fietsenwerkplaats van Aad Verdonschot die later het hele hoekpand tot fietsenwinkel zou verbouwen. De cafébaas was 's morgens vaak nog niet gekleed en nog omgeven door alcoholische wolken van de vorige avond. Met bevende handen tilde hij het blad met koffie over de toog. Het is altijd goed gegaan, alleen de koekjes waaiden regelmatig van het blad bij het oversteken van de Binnenweg. Toen het café ging sluiten gingen wij zelf koffie maken maar de koffie van de Kastanjeboom konden wij niet evenaren. Het is mij niet bekend dat het café later op de hoek van de Lindenlaan was. In 'mijn' tijd zat daar een kantoorboekhandel waar wij o.a. onze kasboeken kochten. Ik heb bij deze groothandel tot eind 1972 gewerkt en dagelijks over de Binnenweg en Raadhuisstraat gewandeld dus heb ook toen al veel zien veranderen."

Een paar mensen wezen ons erop dat in het bijschrift bij de foto van het appartementencomplex Raadstede op pagina 98 van het boek per abuis staat dat dit complex op de plek staat waar vroeger wasserij Van Houten was. Dit moet zijn wasserij Van der Weiden.

INTERESSANT IN DE REGIO

Expositie: Leren voor het leven

In het Historisch Museum Haarlem is tot en met 8 mei een tentoonstelling te zien over verdwenen vakscholen in Haarlem. In de vorige eeuw was het vakonderwijs strak en gedisciplineerd. Het was verdeeld in openbaar, protestants-christelijk en katholiek en in aparte opleidingen voor jongens en meisjes. De scholen waar het om gaat:

- de eerste Haarlemse Ambachtsschool, die zich in 1891 in de Kamperstraat vestigde (oorspronkelijk een driejarige opleiding met onderwijs in timmeren, smeden en bankwerken, schilderen, meubel maken, rechtlijnig tekenen en ornamenttekenen). Deze school stond aan de basis van de latere Ambachtsschool aan de Verspronckweg, de R.K. LTS St. Petrus en de Chr. Technische School.
- het huishoud- en industrieonderwijs voor meisjes. Aan het eind van de 19e eeuw werden vooral de meisjes uit de middenstandsklasse aan de huishoudscholen voorbereid op de gezinstak of op een beroep in huishouden of vakonderwijs, terwijl de arbeidersmeisjes werden opgeleid tot naaister en dienstbode. In Haarlem had je de Haarlemse Huishoud- en Industrieschool, de RK Industrie- en Huishoudschool, de Katholieke Huishoudschool Mons Aurea en de Protestants Christelijke Nijverheidsschool.

De tentoonstelling 'Leren voor het Leven' laat aan de hand van tientallen persoonlijke herinneringen, werkstukken en foto's zien hoeveel het onderwijs van vroeger verschilde met dat van nu. Voor € 4,- koopt u een gelijknamig boekje met veel foto's en extra informatie.

Historisch Museum Haarlem, Groot Heiligland 47, www.historischmuseumhaarlem.nl

Perfect deeg uitrollen op de Protestants Christelijke Nijverheidsschool in de Tetterodestraat in 1948.

Expositie: Proost! Bierbrouwen in Haarlem 1650-2010

Nog tot en met 26 februari is in het Noord-Hollands Archief in de Jansstraat een expositie te zien van voorwerpen, afbeeldingen en archiefstukken die te maken hebben

met bierbrouwen in Haarlem. De nadruk ligt op de 19e eeuw, tot nu toe juist een wat onderbelichte periode.

Kenmerkend voor deze periode zijn de introductie van nieuwe biersoorten en de opkomst van de grote industriële brouwerijen. Het lukte de oude ambachtelijke bedrijven niet te overleven. 't Scheepje moest als laatste in 1912 de productie staken.

Tegenwoordig zijn speciaalbieren populair. Met Jopenbier leeft Haarlem weer als bierstad.

Op de zaterdagmiddagen 5 en 19 februari 2011 is er een bierwandeling onder leiding van een Gildegids. De wandeling begint om 13.30 uur bij het Archeologisch Museum Haarlem (Grote Markt 18K) en eindigt om 15.00 uur bij het Noord-Hollands Archief. Kosten: € 5,00 (inclusief een Jopenbiertje in het Archiefcafé). Aanmelden bij 't Gilde, via gildewandelingen@gmail.com of tel. 06-16410803 (op werkdagen van 9.00-10.00 en 18.00-19.30 uur).

Noord-Hollands Archief, Jansstraat 40, Haarlem, www.noordhollandsarchief.nl

Expositie: 100 jaar RCH

Op 24 februari viert RCH z'n honderdjarig bestaan met een receptie. Vanaf die tijd is er in het clubhuis een expositie van foto's en ander materiaal. Heel veel moois kunt u nu al bekijken op de website als u doorklikt op 'historie'. Ook in HeerlijkHeden gaan we aandacht besteden aan deze roemruchte club die in 1923 en 1953 landskampioen werd en in 1918 en 1928 de nationale beker won.

RCH (Racing Club Heemstede), Javalaan 17, Heemstede, www.rch-voetbal.nl

NIEUWE LEDEN

Heemstede

Dhr. P. Brantjes

Dhr. P. Grajer

Dhr. J. Kokkelkoren

Tummers Patisserie Passionelle

Bennebroek

Dhr. M.H.B. Bunnik

Hoofddorp

Dhr. H. Rol

Den Helder

M.A.H. du Pont en J.D. Bakker

UITVOORRAAD LEVERBAAR

De HVHB heeft voor de geïnteresseerde lezer nog een aantal uitgaven in voorraad die misschien nog niet allemaal in uw boekenkast staan. Dit kan een welkome aanvulling zijn van hetgeen u al wel heeft. Tussen haakjes staat het jaar van verschijnen.

U kunt uw wens kenbaar maken aan Marloes van Buuren (023- 5290756, marloes.van.buuren@planet.nl)

Verkoopprijs in euro

De geschiedenis van het Huis te Heemstede (1952) (3 delen in 1 boek)	13,50
Deel 1 Schets van het leven van A. Pauw (1948)	4,50
Deel 2 Enkele gegevens omtrent Adriaan Pauw en het slot van Heemstede (1949)	4,50
Deel 3 Het huis en de Heren van Heemstede tijdens de Middeleeuwen (1952)	4,50
Wees- en arnhuis te Heemstede 1796-1861(1952)	8,00
Geschiedenis van Onderwijs in Heemstede deel 2 1800-1954 (1954)	5,00
Historie hofstede Paradijs later Meer en Bosch (1960)	4,00
Reproductie kaart Claes Janzoon Visscher uit 1724, Haarlemmermeer en omgeving (1976)	4,50
Poort van het Oude Slot (tekening P. Kapsenberg) (1980)	4,50
Zo zijn Heemstede en Bennebroek (1984)	4,00
Adriaan Pauw (1585-1653), staatsman en ambachtsheer (1985)	10,00
Verjaardagskalender met reproducties van oude prenten van Lutgers (1986)	1,00
De geschiedenis van het buitengoed Bosbeek in Heemstede en van het adellijk geslacht Van Merlen (1987)	6,00
Van achter de Blauwen Engel: Hervormd Heemstede in de 17e eeuw (1987)	2,50
Eiland in de stroom, Hervormd Heemstede in de 18e eeuw (1988)	6,50
Heemstede-Bennebroek 1907-1931: een gids door de jaren (1988)	2,00
Gezondheidszorg in Heemstede (1988)	6,00
Heemsteedse Gemeentepolitiek in de jaren tussen omstreeks 1750 en 1900 (1989)	1,00
Heemstede, Berkenrode en Bennebroek; drie heerlijkheden in Zuid-Kennemerland (1992) *	8,00
Kroniek van het jaar 1895 Heemstede en Bennebroek (1994)	2,00
De tijden veranderen: burgemeesters Heemstede en Bennebroek 1811-1997 (1997)	9,00
Vijftig jaar van oud naar nieuw 1947-1997 (1997)	4,00
Ons dorp Heemstede en Bennebroek. Geschreven voor de jeugd (1997)	1,50
Hartekampkaart uit 1706; facsimile-uitgave en een toelichting (1999)	2,50
Zorg aan de duinrand: Kennemeroord, Kennemerduin, Parkzicht, Westerduin (2000)	10,00
Vier eeuwen Vooroekoek-Ipenrode; een historische buitenplaats in Heemstede (2001)*	7,00
Facsimile van kaart van W.Blaeu uit 1631 van Rijnland en Amstelland (2004)	3,00
Monumenten van Heemstede en Bennebroek: opnieuw een keuze uit de parels van de Heerlijkheden (2005)	12,00
Heemstede na de grenswijziging (2008)	10,00
Binnenweg & Raadhuisstraat, Van 'wildernisse' tot winkelstraat (2010) (HVHB-leden 19,95)	24,95
HeerlijkHeden vanaf nummer 124 per los nummer	4,00

De twee met een * gemarkeerde boeken zijn samen als aanbieding te koop voor 12,00